

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Žák se zrakovým postižením v běžné základní škole

Plzeň 2019

**Vedoucí práce:
Doc. PaedDr. Marie Kocurová Ph.D.**

**Autorka práce:
Jana Šourková**

Anotace

Diplomová práce v úvodu pojednává o problematice zrakového postižení, jeho zvláštlostech, klasifikaci a charakteristice osob se zrakovým postižením dětského věku. Poté se zaměřuje na samotného žáka se zrakovým postižením, na vlivy jeho handicapu vzdělávání a na výuku čtení a psaní jedince se zrakovým postižením.

Hlavní náplní práce je problematika výkonnosti žáka se zrakovým postižením ve čtení a psaní. V praktické části jsem se zaměřila na rozdíly ve čtení a psaní dvou skupin žáků základní školy, a to žáka se zrakovým postižením a žáků bez zrakového postižení. Možné rozdíly jsou následně posuzovány. Součástí této části je také snaha zjistit, jak vnímají vzdělávání žáka se zrakovým postižením jeho rodiče, třídní učitelka a asistentka pedagoga.

Cílem mé diplomové práce je zjistit individuální odlišnosti mezi žákem se zrakovým postižením a ostatními žáky bez zrakového postižení. Samozřejmě také zamýšlím ověřit, zda platí, že se liší jen forma vzdělávání, nikoliv jeho obsah.

Annotation

The diploma thesis introduces the problems of visual impairment, its peculiarities, classification and characteristics of visually impaired children. It then focuses on a pupil with visual impairment, the effects of their disability, education, and the teaching of reading and writing to a visually impaired person. The main content of the thesis is the issue of the performance of a pupil with visual impairment in reading and writing. In the practical part I focused on differences in reading and writing between two groups of elementary school pupils, namely pupils with visual impairment and pupils without it. Possible differences are then assessed. This part also partially tries to find out how the parents of a visually impaired pupil, his teacher and the teachers assistant perceive his education. The aim of my thesis is to ascertain individual differences between a pupil with visual impairment and other pupils without visual impairment. I certainly intend to verify whether it is only the form of education that differs, and not its content.

Klíčová slova

forma vzdělávání, handicap, individuální odlišnosti, obsah vzdělávání, výkonnost žáků, zrakové postižení

Keywords

form of education, handicap, individual differences, content of education, pupil performance, visual impairment

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem závěrečnou diplomovou práci vypracovala samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.“

V dne

.....

podpis

Poděkování

Děkuji Doc. PaedDr. Marii Kocurové Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a velkou trpělivost během psaní práce. Dále děkuji všem žákům, kteří se účastnili výzkumu, jejich rodičům, paní učitelce a paní asistentce za poskytnutí potřebných informací k výzkumu.

OBSAH

Úvod.....	3
1 Oftalmopedie.....	4
1.1 Základní terminologie v oboru oftalmopedie.....	4
1.2 Anatomie a fyziologie zrakového orgánu.....	4
1.3 Zrakové vady.....	5
1.4 Kongenitální katarakta	5
2 Výchova dítěte s postižením zraku	6
3 Speciálně pedagogická diagnostika.....	7
3.1 Zrakové funkce.....	7
3.2 Kompenzační smysly.....	8
3.3 Hrubá a jemná motorika.....	8
3.4 Vizuomotorická koordinace.....	9
3.5 Intelektové a kognitivní funkce.....	9
3.6 Orientace v prostoru.....	10
4 Inkluze a integrace	11
4.1 Inkluze	11
4.2 Integrace	11
4.3 Integrace a školský systém	12
4.4 Inkluzivní pedagogika	13
4.5 Inkluzivní škola	13
5 Vzdělávání zrakově postižených	15
5.1 Organizace výuky	15
5.2 Vzdělávání žáků se zrakovým postižením v minulosti a v současnosti	16
5.3 Vzdělávání zrakově postižených v běžných základních školách	18
5.4 Legislativní rámec vzdělávání žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami	19
5.5 Školský vzdělávací program.....	20
5.6 Učební plán.....	20
6 Cíl výzkumného šetření	21
7 Metodika výzkumného šetření	22

8 Výzkum	23
8.1 Žák s oční vadou	23
8.2 Žák B	24
8.3 Žákyně C	24
9 Žák se zrakovým postižením	25
9.1 Kazuistika	25
10 Výzkumné otázky	26
11 Řízený rozhovor	32
11.1 Řízený rozhovor s rodiči žáka se zrakovým postižením	32
11.2 Řízený rozhovor s třídní učitelkou a asistentkou pedagoga	35
11.3 Řízený rozhovor s žáky druhého ročníku základní školy	38
12 Výběr pohádky	40
12.1 Možnosti práce se zvířecí pohádkou	41
13 Řízený rozhovor s vybranými žáky	42
13.1 Rozbor pohádky	42
14 Závěr výzkumného šetření	45
15 Shrnutí	47
16 Přílohy	49
16.1 Individuální vzdělávací plán č. 1 žáka A	48
16.2 Individuální vzdělávací plán č. 2 žáka A	52
16.3 Individuální vzdělávací plán žáka B	58
16.4 Fotografie žáka A při psaní	62
16.5 Fotografie přepisu žáka A	63
16.6 Fotografie žáka B při psaní	64
16.7 Fotografie přepisu žáka B	65
16.8 Fotografie žákyně C při psaní	66
16.9 Fotografie přepisu žákyně C	67
16 Použité zdroje	68

Úvod

Již od narození vnímáme svět okolo nás prostřednictvím pěti smyslů. Může se stát, že díky vrozeným vývojovým vadám je nějaký ze smyslů oslaben nebo o něj člověk v průběhu svého života přijde. Tato práce se věnuje jednomu z nejdůležitějších smyslů – zraku. Školství nahlíží na zrakově postiženého žáka jako na klienta se specifickými vzdělávacími nároky, které se mu snaží definovat a následně prakticky zajistit ve výuce. Obsah práce se zaměřuje na žáka se zrakovým postižením a úskalí jeho vzdělávání v procesu výuky v běžné základní škole.

O tuto tematiku jsem se začala zajímat v době, kdy žák se zrakovým postižením nastoupil do základní školy, ve které působím jako třídní učitelka pátého ročníku. S těmito dětmi nemám žádnou zkušenost. Začaly mě napadat různé myšlenky a otázky. Zvládnou vzdělávat takového žáka, až postoupí do vyšší třídy? Je naše škola připravená na takovéto vzdělávání? Co ostatní žáci? Jak spolužáka přijmou? Zvládne to rodina? Zvládne to samotný žák? Odpovědi na tyto otázky jsem se rozhodla najít právě ve své diplomové práci.

1 Oftalmopedie

1.1 Základní terminologie v oboru oftalmopedie

Název oftalmopedie je tvořen z řeckého slova *ophthalmos* – oko, *paidea* – výchova. Speciálně pedagogický obor oftalmopedie je jedním z oborů speciální pedagogiky a zabývá se výchovou, vzděláváním a rozvojem osob se zrakovým postižením.

Speciální pedagogové – oftalmopedi musí využívat poznatky i z jiných oborů jako jsou pedagogika, psychologie, sociologie, oftalmologie, pediatrie a neurologie.¹

Cílem oboru oftalmologie je maximální rozvoj osobnosti jedince se zrakovým postižením. Úspěšný proces zařazení jedince se zrakovým postižením musí být bezpodmínečně podpořen maximálním využitím reedukačních, kompenzačních a rehabilitačních speciálně pedagogických metod, jako reedukační, kompenzační a rehabilitační metody.²

Jako reedukační metody uveďme např. zrakovou stimulaci, reedukaci zraku nebo ortopticko-pleoptické cvičení. Mezi kompenzační metody řadíme např. výcvik hmatu a sluchu. Za rehabilitační metody můžeme považovat např. výcvik chůze s bílou holí nebo nácvik sebeobslužných činností.³

1.2 Anatomie a fyziologie zrakového orgánu

Oko je párový orgán zraku kulovitého tvaru umístěný v kostěné prohlubni lebky – v pravé a levé očníci.

Stěna oka je tvořena bělimou, živnatkou a sítnicí. Bělma udržuje tvar oční koule. V přední části je tvořena rohovkou, která přechází v bělimu, kterou prochází zrakový nerv. Živnatka vyživuje bulbus. Zadní část, cévnatka přechází do řasnatého tělíska. Před řasnatým tělískem se živnatka odchlipuje od bělimy, jako duhovka přepažuje oční dutinu. Duhovka má uprostřed kruhový otvor zornici. Za duhovkou je umístěna čočka. Sítnice je nejdůležitější pro vnímání světla a vidění. Obsahuje zrakové buňky tyčinky a čípky.

¹ KVĚTOŇOVÁ, Lea. (2007). Oftalmopedie. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-159-1.

² LUDVÍKOVÁ, Libuše. *Kombinované vady*. Studio Nakladatelství Olomouc: Olomouc, 2005. ISBN 80-244-1154-7.

³ KVĚTOŇOVÁ, Lea. (2007). Oftalmopedie. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-159-1.

Zraková dráha spojuje oči se zrakovým centrem mozkové kůry, které je uloženo v týlním laloku a spojeno s dalšími okrsky mozkové kůry.⁴

1.3 Zrakové vady

Pro vznik zrakových vad je důležitá doba, kdy vznikly. Dělíme je na příčiny prenatální, perinatální, postnatální a získané. Můžeme také dělit na vady vrozené, dědičné a získané. Vrozené vady jsou zjišťovány asi u 2% všech novorozenců. V průběhu dalšího života je zjištěno dalších 0,5% vad, jež nebyly při narození odhaleny. Mezi endogenní příčiny řadíme vady dědičné. Získané vady vznikají často působením celkových chorob. Mezi ně patří diabetes, chronická onemocnění, angina, tuberkulóza, roztroušená skleróza, atd. Vzhledem k tématu mé diplomové práce a k výzkumnému problému jsem si vybrala oční vadu kongenitální katarakta, která se objevuje u mého respondenta.⁵

1.4 Kongenitální katarakta

Vrozený šedý zákal kongenitální katarakta znamená zákal oční čočky dětského oka. Příčinou mohou být dědičné faktory. Diagnostika proběhne většinou již v kojeneckém věku. Zkalení čočky bývá jednostranné, nebo postihuje obě oči. Tento jev je často doprovázen patologickými změnami na postižených očích (šilhavost, atrofie zrakového nervu, nystagmus). Často musí být čočka operativně odstraněna a nahrazena brýlemi, nebo kontaktní čočkou. Je třeba rychle začít s výcvikem operovaného oka, aby se zabránilo vzniku tupozrakosti.⁶

⁴ ŘEHŮŘEK, Jaroslav. *Možnosti reedukace zraku při kombinovaném postižení*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-75-3.

⁵ ŘEHŮŘEK, Jaroslav. *Možnosti reedukace zraku při kombinovaném postižení*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-75-3.

⁶ ŘEHŮŘEK, Jaroslav. *Možnosti reedukace zraku při kombinovaném postižení*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-75-3.

2 Výchova dítěte s postižením zraku

Narození dítěte s postižením je pro rodinu velká zátěž. Rodiče mají pocit, že selhali, že nebyli schopni na svět přivést zdravé dítě. Tato situace je pro rodiče velmi náročná a musí se s ní postupně vyrovnat. Pochopitelně se obávají budoucnosti a reakce okolí. Většina rodičů prochází fázemi přijímání faktu, že se stali rodiči postiženého dítěte.

První fáze je fází šoku a popření skutečnosti, že je jejich dítě postižené. Další fází je postupná akceptace a vyrovnávání se s problémem. V této fázi rodiče vyhledávají informace a někdy i viníka, který způsobil jejich dítěti toto postižení. Nastává fáze realismu, kdy rodiče přijímají fakt, že je jejich dítě postižené. Průběh a doba fází je individuální.

Výchova dítěte je systematický proces rozvoje, jehož průběh a kvalitu nejvíce ovlivňuje rodinné prostředí. Akceptace vady je cestou ke zdárnému vývoji osobnosti dítěte. Akceptují-li rodiče postižení svého dítěte a chovají-li se k němu tak, aby ono samo své postižení bralo jako holý fakt, je schopno rozvíjet své možnosti a schopnosti. Samostatnost by neměla být chápána jako schopnost vyřídit nejrůznější záležitosti a dělat vše sám, ale jako schopnost přijmout zodpovědnost za rozhodnutí, jak lze nakládat se speciálními potřebami.⁷

⁷ ŘEHŮŘEK, Jaroslav. *Možnosti reedukace zraku při kombinovaném postižení*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-75-3.

3 Speciálně pedagogická diagnostika

V současné době nelze nalézt jednotný diagnostický nástroj, kterým by se dala diagnostikovat speciálně pedagogická část zrakového postižení. Pro diagnostiku v této oblasti je důležité znát specifika vývoje jedince se zrakovým postižením - především jeho motorickou část a zároveň sledovat jeho kompenzační mechanismy. Speciálně pedagogická diagnostika vychází především z medicínské diagnostiky. K diagnostice slouží celá škála dotazníků a metod. Cílem je zjišťování funkčních schopností a stanovení kompenzace pro oblasti ohrožení zrakovým postižením. Speciálně pedagogická diagnostika se provádí ve Speciálně pedagogických centrech (dále už jen SPC) ve spolupráci se speciálním pedagogem - tyflopodem/ ofthalmopedem.

3.1 Zrakové funkce

Zrakové funkce může mít již speciální pedagog k dispozici z předchozích vyšetření od lékaře, nebo si jejich orientační hodnotu měří sám, a to zejména pro potřeby edukace. Zraková ostrost je zjišťována stejně jako u lékaře na optotypech na dalekou i blízkou vzdálenost. Optotyp je zvolen dle schopností a diagnózy dítěte. Barvocit je testován u mladších dětí pomocí Holmgerenova testu s barevnými bavlnkami, u školních dětí mohou být použity pseudoisochromatické tabulky. Orientační zkouška zorného pole dává speciálnímu pedagogovi představu o fungování periferních částí sítnice. Při vyšetření sedí speciální pedagog naproti pacientovi a dívá se mu do očí. Směrem z periferie posunuje prst a vyšetřovaný má udat, kdy ho zaznamenal. Zorné pole se vyšetřuje vždy u každého oka zvlášť.⁸

⁸ BASLEROVÁ, Pavlína, Kristýna BALUNOVÁ, Iveta BUČKOVÁ, Eva ČADOVÁ a Hana ČERVENÁKOVÁ. *Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb Část II. (diagnostické domény pro žáky se zrakovým postižením)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. ISBN 978-802-1046-788.

3.2 Kompenzační smyly

Sluch je hlavním kompenzačním smyslem pro zrak. Pokud se dítě narodí s postižením zraku, je třeba sluch stimulovat již od narození. Při diagnostice sluchu jako kompenzačního smyslu zjišťujeme úroveň sluchového vnímání, sluchové rozlišování, sluchovou paměť, vnímání a reprodukci rytmu.

Výcvik hmatu je zaměřen na hmatání prstů, matovou citlivost a smysl pro detail. Konečným cílem je vypracovat návyky, které pak usnadní výcvik běžných dovedností, příp. i čtení Braillova písma. Při diagnostice zjišťujeme úrovně rozvoje hmatu, kdy dítě třídí předměty dle různých kritérií, např. délky, velikosti, teploty, struktury, hmotnosti atd.

Kompenzační smyly, které nejsou zdaleka tak využívané, jsou chuť a čich. Oproti sluchu a hmatu nám nabízí jen malou míru kompenzace. U dětí chceme, aby rozlišily základní známé vůně jako např. vůně pečiva, citrusů, uzenin atd. Chutě rozeznáváme čtyři základní - sladkou, slanou, kyselou a hořkou. Když je dítě starší, můžeme zařadit i chuť pálivou.

Všechny testy kompenzačních smyslů jsou zaznamenávány do záznamových archů, kde je zohledněn věk dítěte a míra schopnosti splnit úkol na stupnici 0-4, kdy nula znamená, že dítě splní úkol po vysvětlení bez pomoci a čtyři znamená, že dítě úkol nezvládlo splnit ani s pomocí.⁹

3.3 Hrubá a jemná motorika

Hrubá motorika zahrnuje pohyb celých svalových skupin. Zprostředkovává tak pohyb celého těla v souladu s končetinami. Jemná motorika zahrnuje koordinaci ruky a jejích prstů. Zraková vada ovlivňuje hrubou i jemnou motoriku. Záleží na době, kdy vada vznikla a na jejím charakteru. Percepční motorické potíže u zrakově postižených ovlivňují vzdělávací činnost především v tělesné výchově a sportovních aktivitách. U hrubé motoriky hodnotíme plazení, lezení po čtyřech, stoj na jedné noze, běh vpřed, běh vzad, skok snožmo atd. U jemné

⁹ BASLEROVÁ, Pavlína, Kristýna BALUNOVÁ, Iveta BUČKOVÁ, Eva ČADOVÁ a Hana ČERVENÁKOVÁ. *Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb Část II. (diagnostické domény pro žáky se zrakovým postižením)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. ISBN 978-802-1046-788.

motoriky jsou úkoly upraveny pro jednotlivé věkové skupiny (věk 6, 7, 8 a 9 let). Hodnotíme statickou koordinaci celého těla, pohybovou koordinaci horních končetin, pohybovou koordinaci dolních končetin, pohybovou koordinaci celého těla, koordinaci dvou současně prováděných pohybů a přesnost izolovaných pohybů.¹⁰

3.4 Vizuomotorická koordinace

Je to schopnost integrace zrakových vjemů a jemné motoriky. Vizuomotorická koordinace je důležitá pro rozvoj grafomotorických dovedností jako je kreslení a psaní. Diagnostika školní zralosti spadá pod vizuomotorickou koordinaci. Sledujeme míru sebeobsluhy, oblast grafomotorickou a pracovní dovednosti (manipulace s nůžkami, lepení atd.).¹¹

3.5 Intelektové a kognitivní funkce

Kognitivní a intelektové funkce jsou všeobecné rozumové funkce umožňující člověku poznávat okolní prostředí a následně se díky tomu lépe do prostředí adaptovat. Pomocí paměti, učení, fantazie, rozhodování, řešení problémů, řeči a pozornosti si člověk uvědomuje okolní svět a je schopen sebereflexe. Diagnostika se dělí na předškolní věk, mladší školní věk, střední školní věk, střední školu. Pro každou kategorii připraven soubor testů.¹²

¹⁰ BASLEROVÁ, Pavlína, Kristýna BALUNOVÁ, Iveta BUČKOVÁ, Eva ČADOVÁ a Hana ČERVENÁKOVÁ. *Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb Část II. (diagnostické domény pro žáky se zrakovým postižením)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. ISBN 978-802-1046-788.

¹¹ BASLEROVÁ, Pavlína, Kristýna BALUNOVÁ, Iveta BUČKOVÁ, Eva ČADOVÁ a Hana ČERVENÁKOVÁ. *Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb Část II. (diagnostické domény pro žáky se zrakovým postižením)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. ISBN 978-802-1046-788.

¹² BASLEROVÁ, Pavlína, Kristýna BALUNOVÁ, Iveta BUČKOVÁ, Eva ČADOVÁ a Hana ČERVENÁKOVÁ. *Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb Část II. (diagnostické domény pro žáky se zrakovým postižením)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. ISBN 978-802-1046-788.

3.6 Orientace v prostoru

Orientace v prostoru závisí na pohybu, sebeobsluze a orientaci v mikroprostoru a makroprostoru. Orientace v makroprostoru je orientace v prostoru, který je větší než možnost vnímání kontaktního analyzátoru (dopravní prostředky, ulice, budovy). Diagnostikujeme úroveň echolokační schopnosti, úroveň popisu, nácviku trasy a úroveň techniky s bílou holí. Mikroprostorem rozumíme prostor v rozsahu obou rukou. Diagnostikujeme zde orientaci na vlastním těle a šestibodě (šestimístný obdélník pro zápis Braillova písma).¹³

¹³ BASLEROVÁ, Pavlína, Kristýna BALUNOVÁ, Iveta BUČKOVÁ, Eva ČADOVÁ a Hana ČERVENÁKOVÁ. *Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb Část II. (diagnostické domény pro žáky se zrakovým postižením)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. ISBN 978-802-1046-788.

4 Inkluze a integrace

4.1 Inkluze

Pojem inkluze vychází z anglického slova *inclusion*, což znamená zahrnutí. Inkluze není jen optimalizovaná a rozšířená integrace. Jedná se o koncept, podle kterého by všechny děti měly navštěvovat třídy hlavního vzdělávacího proudu, a to bez ohledu na stupeň postižení. Inkluze se týká všech žáků nebo studentů, kteří mají speciální vzdělávací potřeby. Dotýká se i rodičů, učitelů, poradenských pracovníků i asistentů, kteří s těmito žáky denně pracují. Snahou inkluze je poskytnout kvalitní vzdělání všem dětem, nezávisle na jejich schopnostech, individuálních zvláštnostech, znevýhodnění nebo nadání. Podpora, komunikace a respekt k různosti jsou dalšími charakteristikami inkluze.¹⁴

4.2 Integrace

Integrace je v současné době širokým mezinárodním hnutím za prosazování práva člověka na rovnocennou a rovnoprávnou účast na společné, nevylučující kultuře. Slovo integrace pochází z latiny a doslova znamená znovuvytvoření celku. Setkáme se s ním v mnohých oblastech běžného života ve smyslu sjednocení, ucelení, splynutí, začlenění či zapojení. Pojem integrované vzdělávání, je souběžný se vzděláváním žáků se zdravotním postižením se žáky bez jakéhokoliv postižení Pro rodiče to značí svobodnou volbu při rozhodování, jak je možno začlenit jejich postižené dítě do standardní výuky v běžné základní škole. Tím jejich dítě může navštěvovat běžnou školu v místě bydliště.¹⁵

¹⁴ HÁJKOVÁ, Vanda a Iva, STRNADOVÁ (2010). Inkluzivní vzdělávání: Teorie a praxe. Praha: Grada. ISBN 9788024730707.

¹⁵ HÁJKOVÁ, Vanda a Iva, STRNADOVÁ (2010). Inkluzivní vzdělávání: Teorie a praxe. Praha: Grada. ISBN 9788024730707.

4.3 Integrace a školský systém

Rodiče zrakově postižených dětí si mohou v dnešní době vybrat, zda bude jejich dítě vzděláváno ve speciální nebo běžné škole. Speciální školy, nebo speciální třídy v běžných školách zpravidla bývají zárukou toho, že budou zrakově postiženému dítěti zajištěny speciálně pedagogické přístupy, speciální péče a speciální pomůcky jak didaktické, tak technické.

Integrované vzdělávání vychází z předpokladu, že pokud bude dítě s postižením žít od dětského věku společně se zdravými vrstevníky, nebude mít v dospělosti problémy se začleněním do širší společnosti nebo do pracovního kolektivu. Navíc je pro dítě dobré navštěvovat školu v místě, nebo v blízkosti svého bydliště, protože je ve známém prostředí.¹⁶

V současné době je snahou speciální pedagogiky v České republice pozitivní integrace zdravotně postižených žáků do běžného školského systému. Aby byla integrace úspěšná, musí jí předcházet vytvoření celého souboru určitých podmínek. Bez těchto podmínek je zbytečné a nezodpovědné dítě s handicapem vůbec do běžné školy přijmout.

Základem je, aby na integraci byla připravena rodina i škola, a to po všech stránkách. Materiální vybavení školy by mělo být na takové úrovni, aby byl dopad handicapu co nejúčinněji eliminován. Dalším důležitým faktorem pro integraci je připravenost učitele. Neznalý nadšenec totiž může nevědomě vyprodukovat celou řadu těžkých škod.¹⁷

Učitel by měl být seznámen se základními informacemi o specifice vývoje a o metodice výuky zrakově postižených. Nezbytná je spolupráce se speciálním pedagogem, který podává učiteli kompletní informace o dítěti a o základních problémech vyplývajících z jeho zrakové vady. Dále může speciální pedagog učiteli doporučit, nebo může sám zajistit, potřebné materiály a pomůcky do výuky. Zajišťuje také spojení se speciální školou, kde je učitel zrakově postiženého dítěte umožněno operativně porovnat vlastní metodické postupy a vzdělávací výsledky s postupy odborníků z praxe.¹⁸

Jednou ze zásadních podmínek pro úspěšný průběh integračních snah je bezproblémové přijetí postiženého dítěte mezi spolužáky. Tomu by měla odpovídat

¹⁶ KEBLOVÁ, Alena. *Integrované vzdělávání dětí se zrakovým postižením*. 1998. Praha: Septima. ISBN 80-7216-051-6.

¹⁷ VÍTKOVÁ, Marie. *Integrativní speciální pedagogika*. 1998. Brno: Paido. ISBN 80-85931-51-6.

¹⁸ KEBLOVÁ, Alena. *Integrované vzdělávání dětí se zrakovým postižením*. 1998. Praha: Septima. ISBN 80-7216-051-6.

i příprava třídního kolektivu před příchodem zdravotně postiženého žáka. Integrace postiženého bude úspěšná, budou-li kladné aspekty integračního procesu převyšovat nad aspekty zápornými. Je nutné, aby se postižený žák, který se integruje do kolektivu, nestal terčem verbálních a agresivních útoků ze strany spolužáků, aby nezůstal sociálně izolován v daném kolektivu, aby s ním nebylo zacházeno soucitně a nebyl prezentován jako kuriozita třídy. Nepřípustný je také druhý extrém, kdy se učitel věnuje zdravotně postiženému žákovi natolik, že mu zbývá minimum času na zbytek třídy.¹⁹

Školní integrace tedy znamená poskytnutí výchovy a vzdělávání postiženým dětem podle jejich specifických potřeb spíše v standardním typu školy, než ve speciálních školách. V porovnání s ostatními zdravotně postiženými dětmi jsou na tom děti zrakově postižené o poznání lépe, protože nemají tak zásadní problémy nebo zábrany komunikovat s ostatními. Relativně snadněji se do kolektivu začleňují.

4.4 Inkluzivní pedagogika

Jedná se o odvětví pedagogiky prosazující otevřenou, individualizovanou a na individuální schopnosti dítěte orientovanou podobu učebních procesů bez statických výkonnostních norem a umožňující zohlednění specifických vzdělávacích potřeb žáků v heterogenních učebních skupinách.²⁰

4.5 Inkluzivní škola

Jde o vzdělávací instituci, v níž se uskutečňuje vzdělávací proces v heterogenních třídách, tedy ve třídách, jejichž žakovská heterogenita je dána různým stupněm potřeby podpůrných opatření jednotlivých žáků, různou aktuální úrovní jejich vývoje a jejich různou výchozí situací v procesu učení, jejich rozdílnou řečí, náboženstvím, národností, kulturou

¹⁹ VÍTKOVÁ, Marie. *Integrativní speciální pedagogika*. 1998. Brno: Paido. ISBN 80-85931-51-6

²⁰ HÁJKOVÁ, Vanda a Iva, STRNADOVÁ (2010). *Inkluzivní vzdělávání: Teorie a praxe*. Praha: Grada. ISBN 9788024730707.

a dispozicemi. Inkluzivní škola poskytuje žákům inkluzivní vzdělávání, které rozvíjí kulturu školy směrem k sociální koherenci.²¹

²¹ HÁJKOVÁ, Vanda a Iva, STRNADOVÁ (2010). Inkluzivní vzdělávání: Teorie a praxe. Praha: Grada. ISBN 9788024730707.

5 Vzdělávání zrakově postižených

5.1 Organizace výuky

Žák má kvůli těžkému zrakovému postižení pomalé tempo práce. To se ještě zpomaluje při používání kompenzačních pomůcek. Ztrácí motivaci pro práci zrakem, trpí astenopickými obtížemi, potřebuje provádět speciální cvičení - pleoptická cvičení, práce s pomůckou, cvičení hmatu apod.²²

Opatření reaguje na aktuální potřeby žáka. Můžeme je rozdělit na opatření časová a opatření místní.

- Časová – pedagog respektuje potřebu delších časových limitů na zrakovou práci u většiny žáků se zrakovými funkcemi v pásmu slabozrakosti, u nevidomých delší časové limity na práci s kompenzačními pomůckami.
- Místní – pedagog zajistí optimální místo pro práci žáka vzhledem k jeho aktuálním potřebám (využití kompenzačních pomůcek – lupy, počítač, Pichtův stroj a další, osvětlení pracovní plochy, využití odborných pracoven školy a dalších prostor školy i mimo ni).
-

Tato opatření vytvářejí podmínky k zapojení žáka do výuky pomocí zraku. Tím cvičí zrakové funkce, zohledňuje omezení práce zrakem, pracuje s kompenzačními pomůckami, napravuje binokulární vidění. Opatření je konkretizováno v jednotlivých stupních podpory.

Pedagog musí znát charakter žákova zdravotního postižení, musí vědět, jak se zraková vada promítá do školního prostředí. Při plánování (přípravě vyučovacích hodin) musí pedagog přemýšlet o tom, jak žáka co nejlépe zapojit, a proto je nutné naplánovat případnou úpravu režimu. Pedagog musí znát i bezpečnostní rizika vyplývající ze žakovy zrakové vady (omezení TV a fyzické námahy, horší prostorová orientace). Pedagog se musí seznámit

²² MICHALÍK, Jan, Pavlína BASLEROVÁ, Lenka, FELCMANOVÁ a kol. (2015). *Katalog podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zdravotního nebo sociálního znevýhodnění*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4654-7.

s kompenzačními pomůckami, které žák používá. Musí umět žákovi poradit, jak s pomůckami pracovat. V MŠ je třeba provést úpravu režimu pro zařazení náprav binokulárního vidění.²³

5.2 Vzdělávání žáků se zrakovým postižením v minulosti a v současnosti

Obecně lze říci, že před rokem 1989 se vzdělávali handicapovaní žáci a studenti (tehdy označovaní jako žáci postižení) výhradně na školách speciálních, které byly rozděleny dle typu zdravotního postižení (školy pro zrakově, sluchově či tělesně postižené). Žáci s mentálním postižením se vzdělávali na školách zvláštních či pomocných (dle stupně mentálního postižení). Před rokem 1989 měli zrakově handicapovaní žáci možnost navštěvovat školu mateřskou, následně pak školy základní a střední. Školských zařízení bylo v celé ČR jen několik. Žáci dojížděli z celé republiky a přes týden bývali umístěni na internátech.

Od vzniku prvních ústavů uběhlo mnoho let a žáci se zrakovým postižením mají dnes více možností vzdělávat se. Dnes už je běžné, že žáci se zrakovým postižením studují nejen střední školy, ale i vysoké školy. Školství a vzdělávání žáků se zrakovým postižením se stále vyvíjí a tím se otevírají nové příležitosti. Získat vyšší a kvalitnější vzdělání dává lidem se zrakovým postižením možnost dostat lepší práci a být samostatný, a to nejen po finanční stránce.

Počátkem 90. let se vyšlo vstříc integraci do škol běžného typu. V praxi se setkáváme s případy jak velmi zdařilé integrace, tak bohužel i s případy, kdy se děti musely vrátit do speciální školy. Velkým problémem byla zpočátku neinformovanost učitelů běžných škol o problematice žáků se zrakovým postižením a dále nedostatek kompenzačních pomůcek, které by oběma stranám, žákům i učitelům, usnadnily spolupráci. V současné době může být překážkou pro integraci vysoký počet žáků ve třídách běžných škol. Učitel nemá kapacitu, aby individuálně pracoval s handicapovaným žákem, proto je mnohdy nezbytná pomoc asistenta.

²³ JANKOVÁ, Jana. *Katalog podpůrných opatření*. 2015. Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4649-3.

Výhodou škol pro zrakově handicapované žáky bylo, že zde učili pedagogové znalí problematiky žáků se zrakovým postižením, kteří dokázali respektovat jejich specifické studijní potřeby. Navíc tyto školy měly a mají k dispozici mnohé speciální pomůcky pro výuku a učebnice v Braillově písmu či zvětšeném běžném písmu, tzv. černotisku. Taktéž prostředí těchto škol je upraveno tak, aby se v něm zrakově postižení žáci cítili dobře, aby se zde mohli samostatně pohybovat. Ve třídách bývalo např. instalováno speciální osvětlení, které poskytovalo dostatek světla, zároveň však neoslňovalo. Školní lavice měly sklopnou pracovní desku, což lépe vyhovovalo žákům při práci na kratší vzdálenost.

Nevýhodou speciálních škol pak bylo odloučení dítěte od rodiny v útlém věku. Někdy tak docházelo k narušení vztahů dítěte s rodinou. Navíc si dítě nevytvořilo potřebné sociální vztahy v místě bydliště. Mělo většinou kamarády pouze ze školy.

Se školami běžného typu, integrovanými žáky a jejich rodiči, spolupracovali a spolupracují pracovníci speciálně pedagogických center (dále jen SPC), která obvykle vznikají při speciálních školách pro žáky s vadami zraku. Mohou se na ně obracet taktéž učitelé integrovaných žáků, neví-li si rady při výuce. Hlavními činnostmi SPC jsou: vyhledávání žáků a studentů se zrakovým postižením, komplexní diagnostika takto postižených, dále pomoc při tvorbě individuálních vzdělávacích plánů, kariérní poradenství pro zrakově postižené, příp. další činnosti (osvětové aktivity, vydávání různých informačních materiálů). Služby SPC jsou poskytovány ambulantně (žák, student, rodiče dochází do SPC) či v terénu (pracovníci SPC dojíždí zejm. za žáky základních škol a jejich učiteli). Pracovníci také pomáhají zrakově postiženým dětem při nácviku specifických dovedností potřebných pro studium zrakově postižených (prostorová orientace a samostatný pohyb, práce s kompenzačními pomůckami – optickými i elektronickými, čtení a psaní Braillova písma).

Přestože je integrace v současné době vnímána jako žádoucí, zůstává část žáků na speciálních školách. Obvykle se jedná o žáky s kombinovaným postižením, pro něž je vhodné zařazení do tříd s nižším počtem žáků.²⁴

²⁴ www.okamzik.cz/main/okamzik/Publikace/nevidomi_mezi_nami.html: *Nevidomí mezi námi* [online]. [cit. 2019-03-20].

5.3 Vzdělávání zrakově postižených žáků v běžných školách

Na speciálních základních školách se žáci kromě základního učiva, které je stejné jako na školách standardního typu, seznamují také s dovednostmi potřebnými pro život se zrakovým postižením, jako jsou prostorová orientace a s tím spojený nácvik chůze s bílou holí, práce s kompenzačními pomůckami či čtení a psaní Braillova písma.

Před rokem 1989 byli žáci do speciálních škol rozdělováni dle stupně zrakové vady. Byli děleni na slabozraké, žáky se zbytky zraku, nevidomé.

Na školách pro slabozraké se žáci seznamovali především s prací s optickými pomůckami pro čtení a psaní. Prostředí zde bylo přizpůsobeno jejich potřebám - vhodné osvětlení, barevný kontrast, zvětšený tisk v učebnicích.

Na školách pro žáky se zbytky zraku se děti učily jednak všem dovednostem jako žáci slabozrací, jednak ale musely zvládnout techniku čtení a psaní Braillova písma, chůzi s bílou holí a další užitečné dovednosti. Tuto školu navštěvovali často žáci s progresivními zrakovými vadami (dalo se předpokládat, že v průběhu dětství a dospívání ztratí zbytky zraku a stanou se zcela nevidomými).

Děti nevidomé se na škole zaměřovaly především na rozvoj kompenzačních smyslů – hmatu a sluchu, dále na práci s pomůckami pro nevidomé, čtení a psaní Braillova písma a prostorovou orientaci a samostatný pohyb.

V současné době již nejsou speciální školy pro žáky s vadami zraku členěny dle stupně zrakového postižení. Žáci se zde vzdělávají ve specifických dovednostech dle svých individuálních potřeb. Velká část zrakově postižených žáků je umístěna do škol běžného typu v místě bydliště. Mnohdy je nezbytné, aby měl žák k dispozici pedagogického asistenta, který mu bude nápomocen jednak při zvládnutí běžného učiva (přepis z tabule, pomoc při práci s učebnicemi s běžným tiskem), jednak mu (zejm. na prvním stupni) pomůže při zvládnutí specifických dovedností (prostorová orientace, Braillovo písmo, pomůcky). Tyto dovednosti by si měl žák osvojit během prvního stupně ZŠ, aby na druhém stupni již byl schopen samostatně pracovat.

Integrovaní žáci jsou opět v péči speciálně pedagogických center, která jim poskytnou poradenské služby, příp. poradí učitelům, jak přiblížit zrakově postiženým dětem některá témata výuky. Velkým tématem při integraci do běžných škol je začlenění dítěte do kolektivu vrstevníků. Ukazuje se, že jsou-li děti na příchod handicapovaného spolužáka dobře

připraveny, vnímají je jako sobě rovného. Problémy však mohou nastat v období puberty, kdy dochází k hledání vlastní identity. Děti zdravé pak často odmítají handicapovaného spolužáka a v některých případech může být takto postižený i obětí šikany. Zde je nutný jak velmi citlivý přístup samotných pedagogických pracovníků, tak i pomoc psychologa.²⁵

5.4 Legislativní rámec vzdělávání žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami

Právo na vzdělání je univerzálním nezadatelným, nezciitelným, nepromlčitelným a nezrušitelným lidským právem zakotveným v Listině základních práv a svobod, která je integrální součástí ústavního pořádku České republiky. Pomocí nařízení, metodických pokynů, vyhlášek a zákonů se MŠMT snaží o zajištění rovného přístupu ke vzdělání, a to s ohledem na schopnosti, dovednosti, cíle a přání zrakově postiženého dítěte či jeho rodičů.²⁶

Aktuálně jsou náležitosti a strategie vzdělávání dětí, žáků a studentů se zrakovým, resp. zdravotním postižením v podmínkách České republiky upraveny následujícími normativně právními akty:

- zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školní zákon)²⁷
- zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících²⁸
- Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných

²⁵ KEBLOVÁ, Alena. *Integrované vzdělávání dětí se zrakovým postižením*. 1998. Praha: Septima. ISBN 80-7216-051-6.

²⁶ FINKOVÁ, Dita, Veronika RŮŽIČKOVÁ a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.

²⁷ VOKÁČ, Petr. *Školní zákon: zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*. 5. přepracované vydání. Třinec: RESK, spol. s r.o., 2015. ISBN 978-80-87675-03-8.

²⁸ MARTÍNEK, Daniel. *Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících ve vztahu k zákoníku práce*. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2016. ISBN 978-80-7314-358-9.

5.5 Školský vzdělávací program

Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) vychází z RVP - ZV a je směrodatný pro tvorbu individuálních vzdělávacích plánů určených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami ve školských zařízeních. ŠVP upravuje obsah edukace v rámci možností a potřeb daného jedince. Zvláště u žáků se zrakovou vadou mohou úpravy obsahu, poskytnutí speciálních didaktických pomůcek a zařazení předmětů speciální péče vést k lepšímu zvládnutí edukačního procesu a zažití pocitu úspěchu z vlastní činnosti.

5.6 Učební plán

Učební plán vychází z ŠVP, obsahuje nabídku speciální podpory žáků se zrakovým deficitem v rámci základních škol pro zrakově postižené. Speciální podpora představuje předměty speciální péče, které jsou orientované na samostatný pohyb žáka. Patří mezi ně zraková stimulace, tyflopédická péče, speciální příprava psaní a čtení bodového písma, předměty volitelné a nepovinné. Také je za pozitivum považována vybavenost základních škol pro zrakově postižené.

6 Cíl výzkumného šetření

Cílem práce je ověřit výkonnost v oblasti čtení a psaní žáka se zrakovým postižením s výkonností žáků bez zrakového postižení v běžné škole. V oblasti čtení dostanou žáci namnožený text zvířecí pohádky *O neposlušných kůzlátkách*. Po přečtení textu budou žákům pokládat otázky, které se týkají porozumění přečteného textu a výchovného momentu v pohádce. Následuje oblast psaní, která bude zkoumána při psaní jedné stránky v písance. Jedná se o přepis básničky s hádankou a následným výběrem rýmů. Výzkumný problém je formulován prostřednictvím čtyř základních otázek.

1. Jak výrazný rozdíl v rychlosti čtení a psaní je patrný mezi žákem se zrakovým postižením a žáky bez postižení?
2. Jak výrazný rozdíl v počtu chyb ve čtení a psaní je patrný mezi žákem se zrakovým postižením a žáky bez postižení?
3. Jak výrazný rozdíl je patrný u žáka se zrakovým postižením ve čtení a psaní bez optimalizace podmínek a s optimalizací podmínek?
4. Jak výrazný rozdíl v porozumění textu a přepisu textu je patrný mezi žákem se zrakovým postižením a žáků bez postižení?

7 Metodika výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo pojato jako kvalitativní výzkum. Ten výzkum je založen na sběru dat bez toho, že by na počátku byly stanoveny základní proměnné. Stejně tak nejsou předem stanoveny hypotézy a výzkumný projekt není závislý na teorii, kterou již předtím někdo vybudoval. Jde o to do hloubky prozkoumat definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací.²⁹ Pro získání dat bylo tedy použito více výzkumných metod. Jedná se o metodu kvalitativního pozorování, metodu řízeného rozhovoru a metodu komparace (srovnávání).³⁰

Metoda kvalitativního pozorování – po zadání práce žákům, sleduji pracovní tempo, nasazení a úsilí žáků. Z tohoto pozorování vyplynou otázky vhodné k metodě řízeného rozhovoru.

Metoda řízeného rozhovoru

- řízený rozhovor s rodiči žáka se zrakovým postižením
- řízený rozhovor s třídní učitelkou a asistentkou pro žáka se zrakovým postižením
- řízený rozhovor s žáky druhého ročníku základní školy směřující k domácí přípravě žáků

Metoda komparace – srovnávání výsledků ve vzdělávání v oblasti čtení a psaní u žáka se zrakovým postižením a žáků bez zrakového postižení.

²⁹ ŠVARŤÍČEK, Roman, Klára, ŠEĎOVÁ a kol. (2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

³⁰ MIOVSKÝ, Michal a Aleš, SURYNEK (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu- Metodologie a výzkum*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.

8 Výzkum

Pro výzkum jsem zvolila žáky druhé třídy Základní školy v Kladně. Počet žáků v této třídě je 28, z toho je jeden žák s oční vadou kongenitální katarakta (vrozený šedý zákal). Tento chlapec s oční vadou je jedním ze subjektů pozorování. Dále jsem pro pozorování zvolila žáka s diagnostikovaným ADHD a rozvíjející se specifickou vývojovou poruchou učení – dysortografie. Posledním pozorovaným subjektem byla zvolena žákyně bez specifických vývojových poruch učení a chování. Pro výzkum byli žáci zvoleni tak, abych zjistila, zda je žák s oční vadou znevýhodněn ve vzdělání oproti žákovi s diagnostikovaným ADHD (porucha pozornosti s hyperaktivitou, dále jen ADHD) a žákyní bez zdravotních potíží. Výzkum jsem postavila na čtyřech výzkumných otázkách, kterými zjišťuji úroveň čtení a psaní u vybraných žáků. Žáci četli stejný úryvek z textu (pohádky). Sledovala jsem chuť pracovat, počet přečtených slov v časovém limitu, chybovost při čtení a psaní, porozumění textu. Dále jsem pozorovala žáka A při práci bez optimalizace podmínek a práci s optimalizací podmínek.

8.1 Žák s oční vadou (dále jen žák A)

Žák má nárok na podporu ve vzdělávání, protože je žákem se speciálními vzdělávacími potřebami. Zrakové funkce jsou oslabené těžkou slabozrakostí na blízkou i dalekou vzdálenost s možnou progresí. Jedná se o vrozený zákal se zvýšeným nitroočním tlakem (glaukome) a nystagmem. Začátkem roku 2016 došlo k částečnému odchlípení sítnice na levém, dominantním oku. Každodenně kape oční kapky na snížení nitroočního tlaku. Oslabení se projevuje ve ztížené lokaci objektů, při rozlišení odhadu vzdáleností, školní práci i při čtení i psaní.

Výrazný vliv na kvalitu zrakového zpracování mají dobré světelné podmínky, které pomáhají lepšímu zaostření. Narušené je také binokulární vidění. Těžké zrakové znevýhodnění znamená pro žáka zásadní omezení všech aktivit, při nichž by došlo k překrvení hlavy, což by následně mohlo vést k úplnému odchlípnutí sítnice a ztrátě zrakových funkcí. Neměl by zvedat a nosit těžká břemena (těžká taška do školy – měl by mít stále náhradní učebnice na domácí přípravu), vyvarovat by se měl úderů do hlavy, kontaktních sportů, při

kterých hrozí kolize s ostatními s následkem otřesů hlavy, dále by se měl vyhnout skokům, např. na trampolíně nebo do vody, posilovacích cviků se zvýšenou fyzickou námahou atd. Žák je tedy osvobozen z tělesné výchovy. Na celodenní používání má doporučené dioptrické brýle, na detailní práci má hyperokuláry (používá při domácí přípravě). Také má předepsané další kompenzační pomůcky, jako je kamerová lupa Ruby, se kterou se postupně bude učit pracovat (IVP 2017/2018).

8.2 Žák s diagnostikovaným ADHD (dále jen žák B)

Žák trpí ADHD s rozvíjející se specifickou vývojovou poruchou učení - dysortografie. Projevují se u něj horší čtenářské dovednosti, percepční obtíže, krátkodobá pozornost a výkyvy v pracovním tempu. Psaní je pomalejší, písmo horší kvality, ale čitelné. V písemném projevu dochází k záměnám tvarově podobných písmen, občas vynechání nebo připsání diakritiky nebo nedodržení hranice slov. Čte pomaleji, s poklesem výkonu a nárůstem chybovosti již od 2. minuty. Čtenému textu rozumí částečně (základní text). Reprodukuje přečtený základní text s pomocí otázek. V souboru specifických zkoušek zatím nezvládá akustické značení slov, má obtíže ve sluchové analýze a syntéze, menší i ve zrakové a sluchové diferenciaci. V řeči je patrná artikulační neobratnost a nečistá výslovnost některých sykavek (IVP 2018/2019).

8.3 Žákyně bez vývojových poruch učení (dále jen žákyně C)

Žákyně bez vývojových poruch učení a chování.

9 Žák se zrakovým postižením

9.1 Kazuistika

Pro svoji diplomovou práci jsem si vybrala chlapce s oční vadou kongenitální katarakta (vrozený šedý zákal). Chlapec nastoupil do 1. ročníku ZŠ, na které učím v roce 2017. Oba rodiče trpí oční vadou. Chlapec má starší sestru, která má zrak zcela v pořádku. Matka byla dvakrát gravidní. Průběh obou těhotenství nebyl nijak problematický. Kvůli matčině oční vadě byly oba dva porody provedeny císařským řezem. Obě děti se narodily v termínu, bez podání léků a bez inkubátoru. Chlapec měl porodní váhu 3,32 kg a porodní míru 50 cm. V porodnici při screeningu byl chlapci diagnostikován vrozený šedý zákal. Následovala řada chirurgických zákroků. Při prvním zákroku byla chlapci vyjmuta z oka čočka, která byla nahrazena čočkou umělou. Mezi 5. a 9. týdnem se u chlapce objevil další šedý zákal. Nastalo období 23 hospitalizací. Chlapci se zvyšoval nitrooční tlak a membrána bránila vidění. Ve třech měsících byly chlapci naordinovány kontaktní čočky. Toto období trvalo 4 roky. V šesti letech se hochovi v jednom oku odchlípla sítnice. Na jedno oko nevidí. Ve druhém oku má vyšší nitrooční tlak. Chlapec je až na oční vadu zdravé dítě. Ranné dětství proběhlo bez vážnějších nemocí, všechna očkování snášel velice dobře. Díky oční vadě měl hoch opožděný motorický vývoj. Poprvé si sedl v 11 měsících, chodit začal ve 20 měsících. Rodina s chlapcem navštěvovala stacionář Zvonek, který funguje jako rehabilitační centrum. Pro nízké svalové napětí s chlapcem cvičili Vojtovu metodu. Chlapec měl také opožděný vývoj řeči. Navštěvoval logopedii. Ve čtyřech letech začal docházet do mateřské školy v Praze 4, která je součástí školy pro zrakově postižené a současně SPC (Speciálně pedagogické centrum, dále jen SPC). Do první třídy nastoupil do běžné Základní školy v Kladně, kterou v té době navštěvovala i jeho starší sestra (Rozhovor s rodiči).

10 Výzkumné otázky

1. Jak výrazný rozdíl v rychlosti čtení a psaní je patrný mezi žákem se zrakovým postižením a žáky bez postižení?

Žák A:

Čtení: Bez potřebných pomůcek, lupy a zvětšeného textu není možné, aby žák četl. Písmena v běžné velikosti textu 100% nevidí. (100% textem je myšlen text v učebnicích natištěný od vydavatele. Žákovi je zapotřebí text zvětšovat na kopírce na 141%). Při zvětšeném textu na 141% a s pomocí lupy a dioptrických brýlí žák přečetl první řádek (17 slov) za 13 sekund, druhý řádek (15 slov) za 13 sekund, třetí řádek (17 slov) za 14 sekund, čtvrtý řádek (20 slov) za 22 sekund. Text si jednou rukou přidržoval, v druhé ruce držel lupu.

Psaní: Než žák začal pracovat, nejprve si připravil pracovní sklopnou desku. Text si potichu předčítal. V pravé ruce držel pero dle správného špetkového úchopu, levou rukou si přidržoval list, na který přepisoval text do širších linek. Text byl z písanky pro druhý ročník. Žák měl text zvětšený na 141%, aby se mu lépe četl. Celou stránku měl napsanou za 4 minuty a 25 sekund. Písmo bylo kostrbaté se dvěma chybami, které po kontrole sám vyhledal a okamžitě opravil. Odpověď na hádanku řekl ihned po přečtení.

Žák B:

Čtení: Běžná velikost písma 100%. První řádek (17 slov) žák přečetl za 10 sekund, druhý řádek (15 slov) přečetl za 22 sekund, třetí řádek (17 slov) přečetl za 20 sekund a čtvrtý řádek (20 slov) přečetl za 23 sekund. Při čtení byl velice neklidný, vrtěl se. Na konci vět neklesal hlasem. Neklid je spojený s jeho diagnostikovanou vývojovou poruchou ADHD.

Psaní: Než žák začal pracovat, dlouho hledal psací potřeby. Pero drží křečovitě v pravé ruce, levou rukou si přidržuje písanku, hlavu má opřenou skoro až o ruku na písance. Silný přitlak na pero. Text rychle přečte a píše bez kontroly a zájmu o úhledné a bezchybné psaní. Po dokončení práce nedělá kontrolu, okamžitě se otáčí a baví se. Celou stránku měl žák hotovou za 4 minuty a 38 sekund. Odpověď na hádanku řekl ihned po přečtení. V přepisu byla patrná značná chybovost – 13 hrubek.

Žákyně C:

Čtení: Běžná velikost písma 100%. První řádek (17 slov) žákyně přečetla za 20 sekund, druhý řádek (15 slov) přečetla za 15 sekund, třetí řádek (17 slov) přečetla za 10 sekund a čtvrtý řádek (20 slov) přečetla za 25 sekund. Při čtení seděla klidně, v textu si ukazovala prstem.

Psaní: Žákyně začala pracovat ihned. Nejprve si spočítala řádky, aby se jí text vešel přesně na počet slov a řádků. Pracovala v naprosté tichosti s maximálním soustředěním. Pero držela v pravé ruce správným špetkovým úchopem s přiměřeným přitlakem. Každé slovo si bezprostředně po napsání překontrolovala. Text přepsala za 5 minut a 5 sekund bez jediné chyby. Odpověď na hádanku řekla ihned po přečtení.

Jak výrazný rozdíl v rychlosti čtení je patrný mezi žákem se zrakovým postižením a žáky bez postižení?

Čtení	A	B	C
17 slov	13 s	10 s	20 s
15 slov	13 s	22 s	15 s
17 slov	14 s	20 s	10 s
20 slov	22 s	23 s	25 s

Rychlost čtení je u všech třech žáků skoro na stejné úrovni. Žák A je s optimalizací podmínek ve čtení nejrychlejší. Optimalizací podmínek je myšleno zvětšený text a použití lupy.

Jak výrazný rozdíl v rychlosti psaní je patrný mezi žákem se zrakovým postižením a žáky bez postižení?

Psaní	A	B	C
Přepsání textu	4min 25s	4min 38s	5min 5s

Rychlost psaní mezi nejrychlejším žákem A a nejpomalejším žákem C je 40 sekund. V tomto případě se nejedná ani o pomalé tempo psaní, ale spíše o pečlivost a preciznost u žákyně C. Žák A a žák B dosáhli rozdílu při psaní jen 3 sekundy. Zpočátku ztratili oba žáci čas přípravou pomůcek potřebných pro psaní.

2. Jak výrazný rozdíl v počtu chyb ve čtení a psaní je patrný mezi žákem se zrakovým postižením a žáky bez postižení?

Žák A:

Čtení: Bez potřebných pomůcek, lupy a zvětšeného textu není možné, aby žák četl. Písmena v běžné velikosti textu 100% nevidí. Při zvětšeném textu na 141% a s pomocí lupy žák přečetl první řádek (17 slov) za 13 sekund bez chyby, druhý řádek (15 slov) za 13 sekund bez chyby, třetí řádek (17 slov) za 14 sekund bez chyby a čtvrtý řádek (20 slov) za 22 sekund s jednou chybou. Při čtení seděl klidně. Text si jednou rukou přidržoval, v druhé ruce držel lupu.

Psaní: Žák si text potichu předčítal. Na přepis se plně soustředil. V přepisu žák udělal dvě chyby, které ihned opravil.

Žák B:

Čtení: Běžná velikost písma 100%. První řádek (17 slov) žák přečetl za 10 sekund bez chyby, druhý řádek (15 slov) přečetl za 22 sekund bez chyby, třetí řádek (17 slov) přečetl za 20 sekund s jednou chybou a čtvrtý řádek (20 slov) přečetl za 23 sekund s jednou chybou. Při čtení byl velice neklidný, vrtěl se. Na konci vět neklesal hlasem. Neklid je spojený s jeho diagnostikovanou vývojovou poruchou ADHD.

Psaní: Než žák začal přepisovat text, tak si text rychle přečetl a psal bez kontroly a zájmu o úhledné a bezchybné psaní. Z tohoto důvodu došlo k velké chybovosti - 13 chyb.

Žákyně C:

Čtení: Běžná velikost písma 100%. První řádek (17 slov) žákyně přečetla za 20 sekund bez chyby, druhý řádek (15 slov) přečetla za 15 sekund s jednou chybou, třetí řádek (17 slov) přečetla za 10 sekund bez chyby a čtvrtý řádek (20 slov) přečetla za 25 sekund se dvěma chybami. Při čtení seděla klidně, v textu si ukazovala prstem.

Psaní: Žákyně si nejprve spočítala řádky a rozmyslela se, jakým způsobem bude text přepisovat. Text přepsala bez jediné chyby.

Jak výrazný rozdíl v počtu chyb ve čtení je patrný mezi žákem se zrakovým postižením a žáky bez postižení?			
Čtení	A	B	C
17 slov	0 chyb	0 chyb	0 chyb
15 slov	0 chyb	0 chyb	1 chyba
17 slov	0 chyb	1 chyba	0 chyb
20 slov	1 chyba	1 chyba	2 chyby

Chybovost ve čtení je u všech třech vybraných žáků skoro na stejné úrovni. Žák A čte s optimalizací podmínek s nejmenší chybovostí.

Jak výrazný rozdíl v počtu chyb při psaní je patrný mezi žákem se zrakovým postižením a žáky bez postižení?			
Psaní	A	B	C
Chybovost při psaní	0	13	0

Chybovost při přepisu textu se velice liší u žáků A, C a žáka B. Žáci A a C si po sobě práci důkladně zkontrolovali. Žák A ihned opravil dvě chyby, které napsal. Žákyně C psala po celou dobu bez chyby. U žáka B se při psaní projeví příznaky diagnostikované vývojové

poruchy učení a poruchy chování. Jeho neklid a nesoustředěnost způsobily velkou chybovost a to třináct chyb. Kontrola byla pro žáka nepodstatná.

3. Jak výrazný rozdíl je patrný u žáka se zrakovým postižením ve čtení a psaní bez optimalizace podmínek a s optimalizací podmínek?

Žák A:

Čtení: Bez optimalizace podmínek žák není schopen číst. Nejprve jsem mu dala text zvětšený na 100%. Text neviděl, nic nepřečetl. Poté jsem mu dala ten samý text zvětšený na 141%. Nyní již žák sice viděl, ale nedokázal slova přečíst. Ke čtení takto velkého textu si vzal pomocnou lupu, kterou si přiložil k dominantnímu levému oku. Na očích měl dioptrické brýle. S brýlemi, lupou a zvětšeným textem žák četl stejným tempem a na stejné úrovni jako ostatní dva spolužáci (žáci B, C). U žáka B byla patrná chybovost, která se váže ke specifickým obtížím žáka.

Psaní: Bez optimalizace podmínek žák není schopen psát. K úspěšné práci žák potřebuje pomůcky vhodné pro slabozraké děti (sklopná deska, větší linky a zvětšený text na 141%).

Z výzkumu je patrné, že žák se zrakovým postižením by bez optimalizací podmínek nebyl schopen číst a psát. Pro jeho vzdělávání je nezbytně nutné připravit takové prostředí a podmínky, aby byl žák schopen se vzdělávat. Při umožnění těchto podmínek žák pracoval na vynikající úrovni.

4. Jak výrazný rozdíl v porozumění textu a přepisu textu je patrný mezi žákem se zrakovým postižením a žáků bez postižení?

Čtení: Všechny tři žáci A, B i C čtenému textu rozuměli. Z následně kladených otázek jsem zjistila, že žáci pochopili podstatu textu i z výchovného hlediska.

Žáci A a C by poslechli rady svých rodičů. Jen u žáka B převažovala bojovnost a odvaha. Dost prosazoval svoji statečnost a své vyprávění dosti zkresloval vymyšlenými historkami ze svého života.

Psaní: Všichni tři žáci A, B i C přepisovanému textu rozuměli. Ihned odpověděli správnou odpověď na hádanku.

Z výzkumu je patrné, že žáci čtenému článku i přepisovanému textu porozuměli a neměli problém zdůvodnit svoji odpověď.

11 Řízený rozhovor

11.1 Řízený rozhovor s rodiči žáka se zrakovým postižením

- 1) **Jak velké zkušenosti máte se zrakový postižením?** S manželem patříme sami mezi zrakově postižené. Oba pracujeme s lidmi s tímto postižením.

- 2) **Podle čeho jste volili školu pro syna?** Školu jsme si vybrali jednak proto, že už do ní chodila starší dcera, tudíž jsme včetně syna znali prostředí, učitele, fungování školy a také její klima. Sourozence ve škole jsme vnímali jako výhodu. Ze sociálního hlediska je důležitá známá osoba, jež navíc může pomoci i při vyzvedávání ze školy.

- 3) **Měli jste obavy? Jestli ano, tak z čeho nejvíce?** Jistou nevýhodou a důvodem obav byl velký počet žáků ve škole, také v družině, dále přecházení do jídelny a zde ještě větší počet žáků díky vedlejší škole. Uvažovali jsme i o místní soukromé základní škole a také i o speciální škole pro děti se zrakovým postižením. Ovšem je v Praze, tudíž by to znamenalo dojíždění, ztrátu sociálních kontaktů v místě bydliště a především je dnešní realitou, že v této škole se často soustředí děti, jejichž zraková vada je kombinovaná i s jinou vadou, ovšem není vždy dominantní, z čehož vyplývá řada jiných specifíků práce a přístupu, než právě u dítěte pouze se zrakovou vadou.

- 4) **Radili jste se s někým o nástupu syna do školy? S kým?**

My jsme v zápisovém roce písemně kontaktovali ředitele školy, kde jsme popsali synův stav. Jak zvládl školku, jaké pomůcky používá, jeho potřeby (zvětšený text), chování v neznámém prostředí a kolektivu. Ptali jsme se, zda by bylo možné syna přijmout, jelikož škola není naše spádová. Pan ředitel nám odpověděl, že sice s dítětem se zrakovým postižením nemají zatím ve škole žádnou zkušenost, ale že pokud bude místo, v přijetí by neviděl překážku. Již před zápisem do první třídy kontaktovala poradkyně SPC ředitele školy a upřesnili si nějaké informace ohledně výše úvazku asistenta, ale to ani ještě neproběhl zápis, tudíž jsme nevěděli, zda bude syn přijat. Ale protože jsou poradkyně v SPC značně vytížené, chtěla mít vše

dohodnuté, aby pak mohla rychleji připravit doporučení. Vlastně nakonec jsem už s tímto doporučením k zařazení žáka se speciálními požadavky přišla k zápisu. Také jsem měla zprávu z vyšetření v SPC, zprávu od psychologa o školní zralosti. Všechny výše jmenované dokumenty jsem odevzdávala i na naší spádové škole, kam jsme šli pro jistotu také k zápisu.

5) Byl váš syn připravován na vstup do základní školy? Po přijetí syn navštěvoval předškoličku. Jedná se o vzdělávání předškolních dětí v Základní škole v Kladně, které se koná jednu hodinu týdně, vždy v červnu čtyři týdny za sebou. Při tomto vzdělávacím procesu dochází k zvykání na školní prostředí a seznámení s paní učitelkou. Zde zvládal úkoly. Sám říkal, že na vše vidí. Na žádost budoucí paní učitelky jsme se jedno červnové odpoledne potkaly. Přítomna byla též paní asistentka. Vysvětlila jsem, co vše zrakové postižení obnáší. Popsala, jak probíhala docházka do školky atd. Tento projevený zájem byl milý a povzbuzující. A co bylo velmi překvapivé, že již v červnu byly nakoupeny pomůcky - sklopná deska, sešity.

6) Jak jste byli spokojeni se spoluprací se školou v průběhu první třídy? V prvé řadě musím říct, že vše záleží na lidech, kteří jsou do procesu integrace zapojeni. My máme především skvělou paní učitelku a skvělou paní asistentku. Velmi rychle jsme všichni našli systém spolupráce a rozhodně vše neleží na nich. I my se zapojujeme například do kopírování a zvětšování pracovních sešitů. Manžel má možnost barevného kopírování, což je třeba v matematice důležité. Paní asistentka je velmi vnímavá, velmi rychle i bez vysvětlování pochopila, kde a v čem pomoci a kde jen dohlížet. Projevovala velký zájem o problematiku a ve svém volném čase s námi dokonce třikrát navštívila SPC. Zde se seznámila se základy prostorové orientace a doprovázení osob se zrakovým postižením. Rovněž se dohodla s poradkyní na náplni tělesné výchovy, syn je ze zdravotních důvodů osvobozen.

7) Jak na vás zapůsobilo rozhodnutí vedení školy o stěhování synovy třídy do jiné učebny, která se nachází v jiném školním pavilonu? Již na konci první třídy bylo vedením školy rozhodnuto o stěhování třídy do budovy, která dle mého názoru

nebyla vhodná ani jako třída a ani jako prostor pro syna. Písemně jsme nejprve kontaktovali ředitele školy a upozorňovali na nedostatečné světelné podmínky ve třídě. Pak došlo i k osobnímu jednání. Každá strana měla ke svým postojům své důvody... Třída byla přestěhována, ale z rozhodnutí ředitele došlo ke stavebním úpravám, které byly prospěšné i pro další děti ve třídě. K tomu ještě škola zakoupila, dle doporučení z SPC, lampičku na přisvícení. Nové podmínky syn zvládá dobře.

8) Zaznamenali jste nějaké potíže při postupu syna do vyššího ročníku? Vzhledem k již širšímu učivu ve druhé třídě a taky vzhledem k používaným učebnicím, jsem už jisté obavy měla, také jsme museli a musíme přípravě věnovat více času, ale už teď po dvou týdnech se ukazuje, že vše půjde zvládnout. Na konci první třídy jsme dostali pracovní sešit z matematiky. Ten jsme nafotili a zvětšili, pouze z čistě ekonomického důvodu, jinak by to samozřejmě mohla udělat paní asistentka ve škole. Obdrželi jsme učebnici českého jazyka. S tou už vznikl trochu problém - nevhodná barva písma a pozadí. Tudíž jsme se v září potkali s paní učitelkou a paní asistentkou, kde jsme se domluvili, že manžel některé krátké texty přepíše a pak je bude možné upravit v počítači. Paní asistentka bude některé úkoly předčítat a také bude syn používat stojánkovou lupu. S lupou jsme doma čtení vyzkoušeli, natrénovali a syn ji má ve škole, používá ji v českém jazyce a taky při čtení, protože v čítance také není vhodné písmo a na kopírování a zvětšování je textu příliš. Doma má na čtení kamerovou lupu, kam může umístit i nezvětšený text v učebnici. Takže z čítanky čte doma pod touto lupou. Další věcí v učivu, které bylo třeba věnovat pozornost, je geometrie. To jsme už s předstihem řešili s poradkyní koncem první třídy. Ve škole je k dispozici rýsovací souprava pro slabozraké, rýsovat bude syn fixem, též do kružítka pak později budeme dávat fix. A je jasné, že jistá míra tolerance v přesnosti je nezbytná.

9) Jak byste zhodnotili připravenost školy na žáka se zrakovým postižením? Škola nikdy předtím takového žáka neměla, takže připravená nebyla. Hned po rozhodnutí o přijetí syna k základnímu vzdělávání začalo vedení tuto situaci řešit. Nakoupili pomůcky, o zvětšení textu se dělíme s paní asistentkou.

10) Jak byste hodnotili začlenění syna do třídního kolektivu? Syn do třídního kolektivu zapadl bez obtíží. Děti jsou vedeny k určité toleranci a pomoci. Rozhodli jsme se dát syna na standardní základní školu, jejíž fungování jsme znali již od starší dcery. Obavy ze školní docházky jsme nejvíce měli z velkého počtu dětí, z velkých prostor a z přechodů z pavilonu do jiného pavilonu např. školní jídelna. Syna jsme chtěli nechat chodit do školy v místě bydliště, aby neztratil sociální kontakt s ostatními spolužáky a kamarády. Vedení školy nám vyšlo s přijetím syna vstříc. I když se nikdy předtím pedagogové se zřetelně postiženým žákem nesešli. Veliké pozitivum vidíme v tom, že jsme se my coby rodiče a škola uměli navzájem domluvit a pomoci si.

11.2 Řízený rozhovor s třídní učitelkou a asistentkou pedagoga

1) V jaké funkci působíte ve škole?

Třídní učitelka: Ve škole momentálně působím jako třídní učitelka druhého ročníku.

Paní asistentka: Ve škole působím jako asistentka pedagoga.

2) Jak dlouho jste na této pozici?

Třídní učitelka: Na pozici učitelky na základní škole pracuji 36 let. Přestávky byly jen na mateřské dovolené.

Paní asistentka: Na pozici asistenta pedagoga pracuji šestým rokem.

3) Jak velké zkušenosti máte se zřetelně postižením (s žákem se zřetelně postižením)?

Třídní učitelka: Nikdy jsem se osobně nesetkala s člověkem se zrakovým postižením. Žák se zrakovým postižením ke mně do třídy chodí druhým rokem, takže dva roky.

Paní asistentka: S žákem se zrakovým postižením pracuji letos druhým rokem. V minulém školním roce jsem třikrát navštívila speciální pedagogické centrum (dále jen SPC) v Praze, kde jsem získala cenné informace a podněty. V tomto školním roce jsem absolvovala jednodenní seminář v SPC Praha zaměřený na práci asistenta pedagoga s žákem se zrakovým postižením.

4) Co vás napadlo první, když jste se dozvěděla, že budete mít ve třídě žáka se zrakovým postižením?

Třídní učitelka: První myšlenka nebo spíš obava byla, jestli to všechno zvládnou.

Paní asistentka: Do té doby jsem pracovala s žáky s jiným typem postižení např. ADHD, PAS (porucha pozornosti s hyperaktivitou, autismus). S lehkými obavami, co vše bude nová situace obnášet, jsem celou věc pojala jako novou výzvu a zkušenost.

5) Měla jste obavy? Jestli ano, tak z čeho nejvíce?

Třídní učitelka: Největší obavy jsem měla z toho, jak bude výuka vypadat, jestli budu schopna vše pro žáka připravit, jestli nedojde k nějaké neřešitelné situaci.

Paní asistentka: Největší obavy jsem měla z neznalosti problematiky práce s žákem se zrakovým postižením.

6) Radila jste se s někým o nástupu zrakově postiženého žáka do školy? S kým?

Třídní učitelka: Nejvíce jsem se radila s rodiči zrakově postiženého žáka a s paní asistentkou, která dobrovolně dojížděla do Prahy ke specializované lékařce.

Paní asistentka: Konzultovala jsem s třídní učitelkou, speciální pedagožkou, vedením školy a speciální pedagožkou SPC Praha.

7) Byl slabozraký chlapec z vaší strany připravován na vstup do základní školy?

Třídní učitelka: Ne, nebyl.

Paní asistentka: Ne

8) Jak jste byla spokojena se spoluprací s rodinou slabozrakého chlapce v průběhu první třídy?

Třídní učitelka: Spolupráce s rodiči byla a je naprosto vynikající.

Paní asistentka: Spolupráce s rodinou byla a nadále je výborná.

9) Jak na vás zapůsobilo rozhodnutí vedení školy o stěhování třídy do jiné učebny, která se nachází v jiném školním pavilonu?

Třídní učitelka: Stěhování jsem přivítala. Sama jsem pavilon navrhovala již před vstupem žáka do první třídy.

Paní asistentka: Nejprve se mi toto rozhodnutí zdálo jako zbytečná komplikace. Chlapec byl již zvyklý na prostředí hlavní budovy školy, navíc bylo potřeba provést stavební úpravy školního pavilonu, aby byl zajištěn dostatek světla ve třídě. Dnes vidím prostředí školního pavilonu jako poklidnější a vhodnější místo pro chlapcovu výuku.

10) Zaznamenala jste nějaké potíže při postupu žáka do vyššího ročníku?

Třídní učitelka: Ne, potíže jsem nezaznamenala.

Paní asistentka: Ne

11) Jak byste zhodnotila připravenost školy na žáka se zrakovým postižením?

Třídní učitelka: Škola se na nástup žáka se zrakovým postižením připravila velice rychle. Na radu paní doktorky nakoupila vhodné školní potřeby, sešity, pomůcky.....

Paní asistentka: Škola zajistila veškeré potřebné pomůcky (sklopnou desku, stolní lampičku, sadu speciálních pravítek na geometrii, sešity se širokými linkami pro zrakově postižené). Pracovní sešity a pracovní listy zvětšuji na školní kopírce (ve formátu A3, bohužel jen černobíle). Barevné kopírování ve formátu A3 zajišťuje rodina chlapce, mimořádně škola uhradila kopie z copy centra. Problém je s učebnicemi, chlapec pracuje s ruční lupou (přinesenou z domova), některá cvičení zpracovává do většího formátu rodina.

12) Jak byste hodnotila začlenění chlapce do třídního kolektivu?

Třídní učitelka: Žák se zrakovým postižením je velice empatický. Jeho začlenění do kolektivu proběhlo bez problémů. Některé děti ho znaly již z mateřské školky.

Paní asistentka: Spolužáci přijímají chlapce s respektem a ohleduplností. Chovají se kamarádsky. Chlapec si více rozumí s děvčaty.

Asistentka pedagoga a třídní učitelka pracují ve školství již několik let. Z počátku byly z dané situace překvapeny a zaskočený. Chyběly jim totiž zkušenosti se zrakově postiženým žákem. Na základě komunikace s rodiči, vedením školy a dobrovolnosti paní asistentky se o této problematice dozvědět více probíhá celé vzdělávání žáka bez komplikací.

11.3 Řízený rozhovor s žáky druhého ročníku základní školy

1) Jak často čteš a píšeš mimo vyučování ve škole?

A – Učím se obden.

B – Já také obden.

C – Když nikam nejedeme.

2) Čteš a píšeš doma sám/a nebo za kontroly někoho dospělého?

A – Spíš sám, nepotřebuju pomoc.

B – Víc s rodiči, hlavně s tátou.

C – Sama. Když potřebuju pomoc, tak řeknu mámě nebo babičce.

3) Pomáhá ti něco při čtení a psaní? (např.: pomůcka, zvětšený text, širší linky)

A – Musím mít zvětšený text. Táta mi vše kopíruje domů i do školy.

B – Nic mi nepomáhá. Lépe se mi čtou větší písmena.

C – Nic

4) O čem byla pohádka, kterou jsi četl/a?

A – O tom, jak byl vlk hladový a chtěl sníst kůzlátka.

B – O tom, jak si vlk vymýšlel, aby dostal kůzlátka ven.

C – O zlém vlkovi, který chtěl sežrat kůzlátka.

5) Byl pro tebe srozumitelný text (text byl v písance, viz příloha), který jsi přepisoval/a?

A – Ano, věděl jsem, co mám dělat.

B – Nad psáním jsem nepřemýšlel.

C – Ano, byl. Jen jsem nevěděla, jak mám psát poslední cvičení.

Při rozhovoru s žáky jsem zjišťovala, jak se připravují do školy. S kým a jak často se doma učí. Ve zjištění jsem neshledala nic neobvyklého. Příprava do školy probíhá standardně. V rozhovoru jsme plynule přešli k výchovnému momentu, který vycházel ze čtené pohádky. Žáci byli schopni charakterizovat vlastnosti vlka a zhodnotit situaci kůzlátek. Dokázali se vžít do pohádkové situace a převést ji do svého života.

12 Výběr pohádky

Výběrem pohádky a následným rozbořem jsem se snažila o uvolnění atmosféry v učebně. Čtený text sloužil k zodpovězení části výzkumných otázek.

Je mnoho pohádek, které by se daly použít v základních školách pro výchovné cíle. Při výběru pohádky jsem se řídila těmito kritérii:

- Věková kategorie: Jedná se o děti mladšího školního věku, takže musíme zohlednit to, aby dítě pohádce dobře rozumělo.
- Délka pohádky: Jelikož jsou děti v tomto věku ještě neposedné, je potřeba zvolit pohádku tak, aby nepřesáhla deset minut.
- Poučení: Pohádka by měla obsahovat určité ponaučení.

Pohádka, která by odpovídala všem výše zmiňovaným kritériím, je dle mého názoru příběh *O neposlušných kůzlátkách*. Děti se prostřednictvím této pohádky budou učit rozhodovat mezi dobrem a zlem a rozpoznávat nevýhodnou nabídku. Nejdříve musíme zohlednit fakt, že tato pohádka existuje v různých variantách. S ohledem na věk cílové skupiny jsem se ale rozhodla pro verzi se šťastným koncem.

Po přečtení textu budou následovat otázky, prostřednictvím kterých zjistíme, jak moc děti dávaly pozor. Pomohou také dětem přemýšlet o smyslu a ponaučení z pohádky.

Každé dítě je jiné, a právě proto se můžou u dětí ve stejném věku objevovat časté odchylky. Proto i otázky, které jsou určeny k rozboru pohádky, směřují na postřeh při čtení textu a na výchovný moment. Vybrala jsem pohádku se zvířecím hrdinou. Zvíře je totiž, jakožto hlavní hrdina, dětskému čtenáři bližší. Představuje pro něj určitý vzor, či model chování, jednoduchou platformu, kterou lze aplikovat do našeho světa. Často se pak můžeme u dítěte setkat s tím, že má spojenou určitou charakterovou vlastnost s konkrétním zvířetem. Pro příklad uveďme, že někdo je chytrý jako sova, lživý jako liška či pomalý jako želva. I v tomto vidíme obrovský přínos, protože si dítě osvojuje určitá slovní spojení, ale především myšlenkové prototypy naší kultury. Zvířecí hrdina dítě postupně připravuje na texty s hrdinou lidským.

V základních školách se práce s literárním textem využívá jako prostředek k rozvíjení řeči a jazykových dovedností. Dítě se dozvídá nové informace, rozvíjí svou fantazii a představivost. Děti mají volný přístup ke knížkám, mohou si volně listovat stránkami knih. V mladším školním věku je ovšem důležité, aby dětem knihy předčítal i dospělý člověk – rodič nebo lépe pedagog. Učitel nebo učitelka by měli mít kultivovaný projev, který zahrnuje vhodné tempo a tón přednesu, mělo by se číst dostatečně nahlas a srozumitelně a též by se měl používat oční kontakt. Dále by měly být vhodně vkládány pauzy, během kterých jsou děti aktivizovány a vyzývány ke spolupráci. Atmosféra při čtení by měla být za každou cenu klidná a příjemná. Klíčové ovšem je, aby text samotný byl vhodně zvolený. Nesmí být ani krátký, ani moc dlouhý. Tematicky musí děti v dané věkové skupině zaujmout a musí být jejich věku úměrný. Práce s textem pomáhá dítěti dále se rozvíjet.

12.1 Možnosti práce se zvířecí pohádkou

Pohádky se zvířecím hrdinou jsou považovány za jedny z nejstarších a mezi dětmi patří k nejoblíbenějším. Na formování dětské psychiky mají obrovský vliv, protože je pro dítě mnohdy mnohem snazší porozumět některým záležitostem právě na příkladu zvířat. Zvířecí pohádky dětem znázorňují náš svět na jednodušší a dítěti tím pádem srozumitelnější platformě. Dítě si tak může lépe představovat jednotlivé pojmy, osoby, vztahy i významy, které fungují podobným způsobem ve světě „zvířátek“ i v našem světě. Stejně tak jako ostatní pohádky, tak i pohádka zvířecí obohacuje slovní zásobu a pomáhá jim pochopit svět kolem sebe. Zvířata jsou často nositeli lidských vlastností - dobrých, či zlých. Není ovšem ojedinělé, že mají pouze představovat určitý symbol.

13 Řízený rozhovor s vybranými žáky

13.1 Rozbor pohádky

1) Co maminka nakázala kůzlátkům?

A – Vlk byl zlý.

B – Vlk byl zlý, chtěl sníst kůzlátka.

C – Vlk byl zlý, chtěl sníst kůzlátka.

2) Jak byste charakterizovali vlka? Co dělal, aby kůzlátka přesvědčil?

A – Nechal si obrousit jazyk.

B – Převlékl se do kozí kůže, aby byl stejný jako kůzlátka.

C – Nechal si obrousit jazyk.

3) Jak byste charakterizovali kůzlátka?

A – Kůzlátka byla nejistá.

B – Kůzlátka byla hodná.

C – Kůzlátka byla neposlušná.

4) Udělala kůzlátka správnou věc?

A – Ne, otevřela.

B – Ne, otevřela.

C – Ne, otevřela.

5) Jak byste se zachovali vy na jejich místě?

A – Ztišil bych se.

B – Ztišil bych se, koukal bych na televizi, pak bych otevřel, odhodil bych ho. Zavolał bych policii.

C – Ztišila bych se a neotevřela bych.

6) Co byste udělali jinak?

A – Neotevřel bych.

B – Uhnul bych vlkovi a utekl bych mu.

C – Poslechla bych maminku nebo bych zavolala policii.

7) Jaké plyne z pohádky ponaučení?

A – Nikomu neotvírat.

B – Umím se bránit. Nic by se mi nestalo.

C – Nikomu neotvírat.

8) Říkali vám rodiče, že byste se neměli bavit s cizími lidmi?

A – Ano

B – Ano, ale neposlechl bych.

C – Ano

9) Víte, proč byste se neměli bavit s cizími lidmi?

A – Mohli by nás někam zatáhnout.

B – Když nevím kdo to je, použiji sebeobranu.

C – Mohli by nám ublížit.

10) Co byste dělali, kdyby vás na ulici oslovil cizí člověk?

A – Nevšímal bych si ho.

B – Použil bych sebeobranu.

C – Utíkala bych pryč, třeba do obchodu.

11) Stalo se vám již něco takového?

A – Ne

B – Když jsem byl sám doma, tak jsem otevřel a bavil se s pánem.

C – Ne

12) Byli jste již někdy sami doma?

A – Ano

B – Ano

C – Ano

13) Co vám rodiče přikázali, abyste dělali v době jejich nepřítomnosti?

A – Nic

B – Nic

C – Abych byla potichu a nikomu neotvírala.

14) Jaké plyne z pohádky poučení?

A – Nikomu neotvírat.

B – Neotvírat

C – Nikomu neotvírat a poslouchat maminku.

14 Závěr výzkumného šetření

Obsah práce se zaměřuje na žáka se zrakovým postižením a úskalí jeho vzdělávání v procesu výuky v běžné základní škole. Vybraní žáci byli pozorováni v oblasti čtení a psaní. Následně jsem jejich výkony zapsala do tabulek a zhodnotila. Výzkum byl sestaven na základě čtyř otázek. Z nich jsem zjistila, že žák se zrakovým postižením není schopen pracovat bez optimalizace podmínek. Jestliže mu byly podmínky optimalizovány, dosahovaly žákovy výsledky velice vysoké úrovně. V oblasti rychlosti čtení byli všichni tři žáci skoro na stejné úrovni. Žák se zrakovým postižením byl ve čtení nejrychlejší. V oblasti úrovně rychlosti psaní byl nejuspěšnější opět žák se zrakovým postižením.

Druhá otázka byla zaměřena na chybovost při čtení a psaní. Chybovost ve čtení je u všech třech výzkumných vzorků skoro na stejné úrovni. Žák se zrakovým postižením četl s optimalizací podmínek za pomoci lupy a zvětšeného textu. Tento žák přečetl odstavec s nejmenší chybovostí. Chybovost při přepisu textu se velice liší. Žák se zrakovým postižením práci odevzdal bez chyb, stejně, jako žákyně bez poruchy učení a chování. Největší chybovosti dosáhl chlapec s diagnostikovaným ADHD.

Třetí otázka byla zaměřena pouze na žáka se zrakovým postižením. Jednalo se o rozdíl při optimalizaci podmínek a bez optimalizace podmínek. Z výzkumu vyšlo najevo, že žák by se bez optimalizace podmínek nebyl schopný vzdělávat.

Čtvrtou otázkou jsem zjišťovala pochopení čteného a přepisovaného textu. Čtený text vycházel ze zvířecí pohádky. Text jsme následně rozebrali pomocí výzkumných otázek. Z výzkumu je patrné, že žáci čtenému textu porozuměli a dokonce i pochopili výchovný moment. Žáci na otázky odpovídali přiměřeně ke svému věku. Jen žák s ADHD měl živější fantazii a své odpovědi zveličoval a vymýšlel si nesmyslné příběhy. Přepisovaný text žáci pochopili, vyluštili i odpověď na hádanku, kterou text obsahoval.

Dále jsem se zaměřovala na osobní rozhovory s rodiči žáka se zrakovým postižením, asistentkou pedagoga a třídní učitelkou. Z kladených otázek vyplývá, že obavy z chlapcova vzdělávání měli všichni. Chlapci chtěli všichni situaci co nejvíce usnadnit. Rodiče žáka mají se zrakovým postižením zkušenosti, a tak byli schopni asistentce pedagoga a třídní učitelce pomoci a poradit s řešením situace. Tím, že jsou schopni se mezi sebou domluvit a zajistit chlapci potřebné pomůcky, žák dosahuje velmi pěkných výsledků. S optimalizací podmínek je

žák schopen pracovat na velmi vysoké úrovni. Paní asistentka se ve svém volném čase začala zajímat o problematiku zrakově postižených. Jedná se o věc zcela pochopitelnou, neboť právě ona je s chlapcem v neustálém kontaktu. Pochopitelně informuje i třídní učitelku, která se musí věnovat i dalším žákům třídy.

15 Shrnutí

Narodí-li se v rodině dítě se zrakovým postižením, je to pro ni nečekaná zátěž. Cílem diplomové práce bylo zjistit, zda žák se zrakovým postižením zvládne vzdělávání v běžné škole a jaké jsou mezi ním a ostatními žáky rozdíly ve vzdělávání. Sama nemám zkušenosti s výukou těchto žáků. Osobní rozhovor s rodiči žáka, třídní učitelkou a paní asistentkou mi poskytl cenné informace. Ověřila jsem si, že je velice důležitá spolupráce vedení školy, rodiny a pedagogických pracovníků. Velice kladně hodnotím zájem paní asistentky o řešení celého problému. Mně samotné tento výzkum přinesl cenné informace o zrakově postižených osobách. Zjistila jsem, že ve spolupráci s rodinou bych zrakově postiženého žáka zvládla vzdělávat. Přestože naše škola neměla zkušenosti s žákem se zrakovým postižením, vedení školy je velice flexibilní a dokáže zařídit vhodné prostory a pomůcky vhodné pro vzdělávání tohoto žáka. Žák se zrakovým postižením je v kolektivu oblíbený. Někteří žáci ho již znali z mateřské školy, kterou společně navštěvovali. Ostatní žáci jsou naučeni tohoto žáka tolerovat a v případě nutnosti i pomoci. Žák je ve škole spokojený a v tomto případě jsou spokojeni i rodiče. Výzkumné šetření prokázalo, že žák se zrakovým postižením, dostatečnou inteligencí a motivací je schopen zvládnout povinnou školní docházku v běžné škole. Ostatní spolužáci žáka se zrakovým postižením tolerují a dokáží poskytnout potřebnou pomoc.

Summary

If a child with visual impairment is born to a family, it is an unexpected burden for everybody. The aim of the thesis was to find out whether such a the pupil can manage education in a regular school and what are the differences in education compared to pupils with no such impairment. I have no experience teaching these pupils. My interview with the pupil's parents, the class teacher and the assistant gave me valuable information. I have verified that cooperation between school management, family and teaching staff is very important. I appreciate the assistant's interest in solving the problem. The very much

research itself has brought valuable information about the visually impaired to me. The research has shown that a pupil with visual impairment and sufficient intelligence is able to handle compulsory school attendance in a regular school. I found out that in cooperation with my family I would be able to educate a visually impaired pupil. Although our school has no experience with a pupil with visual impairment, school management is very flexible and can arrange suitable spaces and aids suitable for the pupil's education. The pupil with visual impairment is popular in the team. Some pupils already knew him from the kindergarten they attended together. Other pupils are taught to tolerate this pupil and help if necessary. The pupil is happy at school and parents are also happy. The research showed that a pupil with visual impairment, sufficient intelligence and motivation is able to handle compulsory school attendance in a regular school. This pupils class mates tolerate and can provide necessary help.

16 Přílohy

Individuální vzdělávací plán č. 1

Jméno a příjmení žáka			
Datum narození			
Bydliště			
Škola			
Ročník	první	Školní rok	2017/2018

ŠPZ, které vydalo doporučení pro IVP	ZŠ pro zrakově postižené, SPC Praha 2
Kontaktní pracovník ŠPZ	
Školská poradenská, zdravotnická a jiná zařízení, která se podílejí na péči o žáka	Speciální pedagogické centrum Praha 2, Náměstí Míru 19

Rozhodnutí o povolení vzdělávání žáka podle IVP ze dne:	21.9.2017
Zdůvodnění:	Těžké zrakové postižení s možnou progresí, těžké zrakové znevýhodnění

Priority vzdělávání a dalšího rozvoje žáka (cíle IVP):	
--	--

Předměty, jejichž výuka je realizována podle IVP:	Ve všech předmětech
---	---------------------

Podpůrná opatření (specifikace stupňů podpůrných opatření)	
Metody výuky (pedagogické postupy)	Zohlednění aktuální zrakové potřeby, rychlejší nástup únavy, vytvářet podmínky ke správné stimulaci, sledovat oční kontakt, zpracování (jak vnímá detailní zpracování, jak se orientuje a jak dokáže postihnout objekty a nápodobu na větší vzdálenost). Posilovat práci s názorem, vše opírat o smyslové poznání – týká se všech předmětů. Častěji opakovat, povzbuzovat, volit výraznější motivaci. Při čtení používat texty větší velikosti, zvětšovat na velikost 1 cm pro velké počáteční písmeno na formát papíru A3, bezpatkové písmo, formát překládat tak, aby informace nebyly ani nízko ani vysoko. Řádky vymezovat záložkou - jednobarevnou, tmavou, nelesklou. Používat sklopnou desku s protiskluzovou podložkou. Na psaní sešity s linkami s roztečí cca 3,5 cm, pomocné linky zvýraznit barevně, psací techniky s tučnou stopou. Co nejméně pracovat s opisem z tabule. Kontrolovat správné školní návyky, neklást na žáka žádné zvýšené nároky, dávat důraz na slovní výstupy, žák by

	neměl pracovat pod tlakem, ve stresu, na čas. Pracovat s pochvalou, často odpočívat, střídat činnosti, nepřetěžovat.
Úpravy obsahu vzdělávání	Bez úprav s přihlédnutím ke specifickým zrakovým potřebám.
Úprava očekávaných výstupů vzdělávání	Bez úprav
Organizace výuky	Posadit do přední lavice u okna, vedle žáka asistent pedagoga, používat sklopnou desku, manipulaci s ní provádí asistent, na desce nedávat informace do dolní části pracovní plochy. Číst i psát vždy jen krátce, nejlépe na začátku vyučovací hodiny, poté volit odposlech, slovní výstup. Sledovat čas zrakového zpracování, zohlednit pomalejší tempo práce, postupovat po malých krocích, s redukcí i na polovinu, ponechat čas na uvolnění, nepřetěžovat. Osvobození od tělesné výchovy, v hodinách TV volit nácvik prostorové orientace, dopravní výchovu (AP). Dbát na pořádek ve třídě, upozornit na změny.
Způsob zadávání a plnění úkolů	Redukce, zvětšení textů, úpravy jako při školní práci i v domácí přípravě.
Způsob ověřování vědomostí a dovedností	S přihlédnutím k aktuálnímu stavu, převaha ústního zkoušení
Hodnocení žáka	Standartní, zohlednit specifické obtíže
Pomůcky a učební materiály	Sklopná deska s protiskluzovou podložkou, sešity s tučnými linkami s roztečí 3 cm, psací techniky se silnou a měkkou stopou, záložka, kvalitní kopírovací stroj
Podpůrná opatření jiného druhu	
Personální zajištění úprav průběhu vzdělávání (asistent pedagoga, další pedagogický pracovník)	Asistent pedagoga po celou dobu výuky i v době pobytu ve školní družině, systematická pomoc při zajišťování školní práce pod vedením pedagoga, zajištění doprovodu a bezpečnosti, příprava speciálních materiálů pro práci, rozvoj sociální a emoční oblasti
Další subjekty, které se podílejí na vzdělávání žáka	
Spolupráce se zákonnými zástupci žáka	Denně dle potřeby (asistentský sešit, Škola OnLine), v rámci třídních schůzek
Dohoda mezi žákem a vyučujícím	

Podrobný popis pro jednotlivé vyučovací předměty, ve kterých jsou uplatňována podpůrná opatření (Je-li potřeba specifikovat)	
Český jazyk	Vyvození pojmů řádek, sloupek, vlevo, vpravo, nahoře, dole, Vyvození pojmu první hláska, slabika, slovo, věta, vyvození hlásek a písmen A, O, E, U, I, M, L, S, P, T, J, Y, N, D, K, R, V, Z, tvoření slov s hláskami, Uvolňovací cviky Písanka I., Písanka II., čtení a rozlišování samohlásek, opakování dělení slov na slabiky, čtení otevřených slabik, práce s mřížkou, sluchová analýza a syntéza, procvičování a upevňování učiva, psací a tiskací tvary písmen, procvičování

	intonace vět, čtení slov, interpunkce, opis, přepis, diktát, práce se Slabikářem, čtecí karty ke Slabikáři, dvojhlásky au, ou, vyvození hlásek a písmen celé abecedy, odpovědi na otázky, vlastní jména, dokončování vět, Písanka III., čtení skupin měkkých slabik, vyvození a čtení slabik bě, pě, vě, mě, souhlásky znělé a neznělé, čtení slov s předložkou, procvičování a upevňování učiva. Při práci používáme sklopnou desku s protiskluznou podložkou, pracujeme se zvětšenými texty a obrázky ve formátu A3 (kopíruji na zvětšení 141 případně 200). Materiály nutno posouvat do prostoru zorného pole. Tvary písmen Péťa píše nejprve na mazací tabulku, poté do řádků o šířce 3,5 cm a teprve pak do písanky (bodové písmo), vždy se zvýrazněnými linkami. Péťa používá převážně fix s výraznou stopou, pro užší vymezení používáme jednobarevnou tmavou záložku. Lehce redukuje množství práce.
Matematika	Názorný úvod k učivu o přirozeném čísle, počítání předmětů v daném souboru, vytváření různých souborů v daném počtu předmětů, čtení a psaní čísel 1-9, sčítání a odčítání v oboru čísel do 9, číselná osa, slovní úlohy, obor čísel do 10, sčítání a odčítání v oboru č. 10, jednoduché úlohy z geometrie, sčítání a odčítání bez přechodu přes desítku, přirozená čísla do 20- numerace, posloupnost přirozených čísel, poznávání čísel, čtení a psaní číslic, číselná osa, sčítání a odčítání v oboru č. do 20, vztahy o x více, o x méně, jednotka litr, kilogram, sčítání a odčítání s přechodem přes desítku, sčítání a odčítání čísel do 20 s přechodem, rozklady čísel, záměna sčítanců, záměna sčítanců, tělesa. Při práci používáme sklopnou desku s protiskluznou podložkou, pracujeme se zvětšenými texty a obrázky ve formátu A3 (kopíruji na zvětšení 141 případně 200). Materiály nutno posouvat do prostoru zorného pole. Tvary číslic žák píše nejprve na mazací tabulku, poté do řádků o šířce 3,5 cm a teprve pak do písanky (bodové písmo), vždy se zvýrazněnými linkami. Žák používá převážně fix s výraznou stopou, pro užší vymezení používáme jednobarevnou tmavou záložku. Lehce redukuje množství práce.
Prvouka	Základní komunikační pravidla kolektivu, otevřená komunikace, dítě a škola, vztahy mezi spolužáky, pozorování proměn přírody na podzim a v zimě, rodina, Vánoce, zimní sporty, procvičování a upevňování učiva, člověk, roční období, jaro, pohádky, havárie s únikem nebezpečných látek, radiační havárie, péče o živé, úrazy, nemoci, druhy nebezpečí, domácí zvířata, Velikonoce, týden, měsíc, rok, roční období, léto, dopravní prostředky, cestujeme o prázdninách, setkání o prázdninách, kamarádství, tolerance k odlišnostem. Při práci používáme sklopnou desku s protiskluznou podložkou, pracujeme se zvětšenými texty a obrázky ve formátu A3 (kopíruji na zvětšení 141 případně 200). Materiály nutno posouvat do prostoru zorného pole. Žák používá převážně fix s výraznou stopou, pro užší vymezení používáme jednobarevnou tmavou záložku. Lehce redukuje množství práce.
Výtvarná výchova	Kreslení voskovkami, pastelem, malování vodovkami, temperou, zapouštění barev, modelování, frotáž, koláž, ilustrace, kresba tuší, lepení, stříhání, míchání barev. Péťa pracuje se sklopnou deskou, používá pastelky s výraznější stopou.
Hudební výchova	Pohybová činnost, hudební hry, poslech, Orffovy hudební nástroje, notová osnova, básničky, říkadla, houslový klíč, noty, nástroje, dechová a rytmická cvičení, nácvič písni.
Praktické činnosti	Zdokonalování sebeobsluhy, hygienická pravidla při práci, práce s přírodním materiálem, papírem, modelínou, s předlohou, stavebnicí, stavby ze sněhu, tematické práce, péče o pokojové rostliny, základy zdravé výživy, trhání a

	lepení barevného papíru, stříhání.
Tělesná výchova	Místo hodin TV provádíme nácvik prostorové orientace a věnujeme se smyslové výchově (pod metodickým vedením speciálního pedagoga SPC).

Osoby zodpovědné za vzdělávání a odbornou péči o žáka		Jméno a příjmení	Podpis
Třídní učitel/ka			
Vyučující	Vyučovací předmět		
	Český jazyk		
	Prvouka		
	Matematika		
	Výtvarná výchova		
	Hudební výchova		
	Praktické činnosti		
Školní poradenský pracovník			
Zákonný zástupce žáka			
Žák			

Závěry vyhodnocení vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu	Jméno a příjmení pracovníka školského poradenského zařízení	Podpis

Individuální vzdělávací plán č. 2

Jméno a příjmení žáka			
Datum narození			
Bydliště			
Škola			
Ročník	druhý	Školní rok	2018/2019

ŠPZ, které vydalo doporučení pro IVP	ZŠ pro zrakově postižené, SPC Praha 2
Kontaktní pracovník ŠPZ	
Školská poradenská zařízení, poskytovatelé zdravotních služeb a jiné subjekty, které se podílejí na péči o žáka	Speciální pedagogické centrum Praha 2, Náměstí Míru 19

Rozhodnutí o povolení vzdělávání žáka podle IVP ze dne:	21.9.2017, 14.9.2018
Zdůvodnění:	
<p>Žák má nárok na podporu ve vzdělávání, protože je žákem se speciálními vzdělávacími potřebami. Zrakové funkce jsou oslabené těžkou slabozrakostí do blízka i do dálky s možnou progresí. Jedná se o vrozený zákal se zvýšeným nitroočním tlakem (glaukome) a nystagmem. Začátkem roku 2016 došlo k částečnému odchlípení sítnice na levém, dominantním oku. Každodenně kape oční kapky na snížení nitroočního tlaku. Oslabení se propaguje do ztížené lokalizace objektů, má vliv i kmit oka (nystagmus), do rozlišení, odhadu vzdáleností, do školní práce při čtení i psaní. Výrazný vliv na kvalitu zrakového zpracování mají dobré světelné podmínky, které pomáhají lepšímu zaostření. Narušené je také binokulární vidění. Těžké zrakové znevýhodnění znamená pro Petra zásadní omezení všech aktivit, při nichž by došlo k překrvení hlavy, což by následně mohlo vést k úplnému odchlípení sítnice a ztrátě zrakových funkcí. Neměl by zvedat a nosit těžká břemena (těžká taška do školy – měl by mít stále náhradní učebnice na domácí přípravu), vyvarovat by se měl úderů do hlavy, kontaktních sportů, při kterých hrozí kolize s ostatními s následnými otřesy hlavy, skoků, např. na trampolíně nebo do vody, posilovacích cviků se zvýšenou fyzickou námahou, atd. Je osvobozen z tělesné výchovy. Na celodenní používání má doporučené dioptrické brýle, na detailní práci má hyperokuláry (používá při domácí přípravě). Také má předepsané další kompenzační pomůcky, jako je kamerová lupa Ruby, se kterou se postupně bude učit pracovat.</p>	

Priority vzdělávání a dalšího rozvoje žáka (cíle IVP):	Osvojení učiva ročníku s přihlédnutím k těžké zrakové vadě
---	--

Předměty, jejichž výuka je realizována podle IVP:	Ve všech předmětech
--	---------------------

Podpůrná opatření (specifikace stupňů podpůrných opatření)	
Metody výuky (pedagogické postupy)	Školní práce by měla probíhat nadále prostřednictvím Individuálního vzdělávacího plánu (IVP), jehož podpora by měla zohledňovat vždy aktuální zrakové potřeby chlapce, jeho možnosti a případné obtíže. Doporučuji: zohlednit rychlejší nástup zrakové únavy (sledovat zrakovou aktivitu, poskytovat často zpětnou vazbu). Posilovat sluchové zpracování (prostřídat s aktivní zrakovou prací), nespěchat, přidávat čas navíc, častěji zopakovat, vše dobře vysvětlit, objasnit, kontrolovat zpracování, redukovat zadání pro čtení i psaní, upravit vše tak, aby to bylo pro chlapce srozumitelné, přehledné, dobře zrakem postihnutelné. Měl by se často setkávat s pozitivní zpětnou vazbou, s povzbuzením, pochvalou, nepracovat pod tlakem a na čas (sledovat psychickou pohodu chlapce), posilovat práci názorem (vše opírat o smyslové vnímání - týká se všech předmětů). Zohlednit nepřesnosti. Nepřetěžovat, často střídát činností (nutný odpočinek od zrakové práce).
Úpravy obsahu vzdělávání	Bez úprav s přihlédnutím ke specifickým zrakovým potřebám. Obsah vzdělávání bude naplňován s přihlédnutím ke specifickým zrakovým potřebám žáka. Týká se zejména těchto oblastí: zajištění vhodných světelných podmínek. Nejlepší je denní světlo, které by mělo přicházet shora. Chlapec by si neměl při aktivní zrakové práci stínit. Petrovi lze také přisvítil lampičkou, která by neměla oslňovat. Nadále pracovat se sklopnou deskou, jejíž nastavení blíže očím přiblíží zrakovou práci. Na čtení používat texty zvětšené, do velikosti 0,8 - 1 cm pro velké počáteční písmeno, nejlépe v bezpatkovém písmu (ARIEL Calibri, apod.). Zvětšovat na formát papíru A3 z A4 (kopírovat na 141, z velikosti A5 na 200). Formát papíru A3 následně překládat na polovinu, aby měl vše proti zornému poli. Používat také nadále záložku (jednobarevnou, matnou, nelesklou, větších rozměrů – dobře vymezí daný prostor a eliminuje rychlou únavu). Na psaní používat nadále sešity se zesílenými linkami, roztečí již 2 cm. Pomocné linky po zácvičku vedení linie není třeba používat, protože mohou rušit (sledovat, přizpůsobit). Velikost roztečí se bude řídit tím, jak po sobě dokáže Petr vše bez problému přečíst. Po úplné fixaci bude možné další zmenšení. Větší písmo znamená tolerování pracovního tempa a nutnou redukci množství pro psaní. Lze pomáhat také zapisováním, doplňovačkami, apod. Při rýsování používat pravítka pro slabozraké (pozor nemají milimetry – nutné zadání přizpůsobit), používat Centropeny nebo fixy na rýsování. Kružítko s vyměnitelnou tuhou za fix. Postupně, cca od druhého pololetí 2. třídy lze zařazovat čtení a prohlížení např. map, tabulek, drobných textů, apod. s pomocí kamerové lupy. Prostřídávat ale stále zvětšenými pracovními listy. Pak pečlivě hlídat návyky zacházení s kompenzační pomůckou (nastavení velikosti, barevnost pozadí, vymezení řádku, atd.). Chlapec je osvobozen z tělesné výchovy – namísto toho pracovat s posilováním prvků prostorové orientace (formou návštěv SPC, cca 1x za 2 měsíce 2 hodiny), také lze zařazovat nácvik s kompenzační pomůckou. Ve výchovách dávat důraz na vnímání ostatními smysly, pracovat s alternativními způsoby práce.
Úprava očekávaných výstupů vzdělávání	Bez úprav, je podřízena specifickým potřebám zrakové práce žáka (viz výše).
Organizace výuky	Chlapec by měl nadále sedět v první lavici, vedle něho by mělo být místo pro asistenta pedagoga (AP). Petr by měl být správně stimulován při práci do blízka i do dálky (vše přehledné, výrazné, případně upravené, zvětšené), sledovat světelné podmínky, neměl by si stínit. V případě používání lampičky (nejlépe s klipsnou), za snížených světelných podmínek, kontrolovat její nastavení a upevnění. Neměla by nikdy oslňovat, ale osvětlovat pracovní plochu. Připravovat mu pracovní listy, před výukou, které budou zvětšené,

	<p>zvýrazněné, nebo jen zredukované na potřebné a důležité informace. Zvětšování by mělo být ve velikosti textů na 0,8 – 1 cm pro velké počáteční písmeno. (Zvětšení z A4 na 141 velikost na formát papíru A3, z velikost A5 na 200, na kvalitním kopírovacím stroji - dobrý kontrast). U velmi drobného textu, notového záznamu, nepřehledných tabulek, práce s pravítkem, osou, mapou, apod. zvětšovat dle potřeb chlapce (domluvit se, co je pro něho optimální). Formát A3 papíru překládat. Při práci s kamerovou lupou naklápět sklopnou desku dolů, směrem k lavici, aby kamerová lupa neklouzala. Pak kontrolovat práci s ní na řádku, vyhledávání (tolerovat čas na práci, zpracování). Také, aby byla před výukou vždy připravená a nabitá. Častěji střídat činnosti, volit relaxace (dopřát odpočinek), pracovat vždy krátce Sledovat vnímání na větší vzdálenosti a zprostředkovávat informace tak, aby mohl dobře rozlišit (chodit co nejbliže, případně předkládat stejná zadání do lavice jako jsou např. na tabuli). Při manipulaci s pomůckami, nápodobě, apod., být co nejbliže, aby byla zajištěna nejenom potřebná interakce, ale také zpracování zrakem. Během přestávek posílit dozor, kontrolovat projev spolužáků i Petra tak, aby nedocházelo ke kolizím, nárazům, střetům, apod. Prostředí, ve kterém se pohybuje, by mělo být přehledné, dobře členité, nasvětlené, bez překážek. Vést žáky k tomu, by zachovávali ve třídě a v prostorách školy pořádek. Týká se i domácího prostředí (mělo by se tak opět předcházet kolizím).</p>
Způsob zadávání a plnění úkolů	Redukce, zvětšení textů, úpravy jako při školní práci i v domácí přípravě.
Způsob ověřování vědomostí a dovedností	S přihlédnutím k aktuálnímu stavu, převaha ústního zkoušení
Hodnocení žáka	Hodnocení by mělo být objektivní, motivační, standardní se zohledňováním množství pro zrakové zpracování Vždy by se měl najít důvod k pochvale, k povzbuzení, ke zdůraznění snahy a toho, co se podařilo. Zohledňovat vždy specifické obtíže, které nesouvisí se znalostmi, ale s potřebami žáka (viz výše).
Pomůcky a učební materiály	Brýlová korekce pro celodenní používání optickou pomůckou hyperokuláry pro práci na blízko (zatím pro domácí práci) Sklopná deska s protiskluznou podložkou na lavici (namísto protiskluzné podložky lze použít silikonový vál) Kamerová lupa Ruby vlastní (zatím pro domácí přípravu, postupně i pro školní práci) Sešity s tučnými linkami roztečí 2 cm, pravítka pro slabozraké (prodejna Tyfloservis, Krakovská 21, Praha 1) kružítko s vyměnitelnou tuhou za fix (MAPED) Upravené, případně zvětšené pracovní listy s texty na kopírovacím stroji dobré kvality (formát papíru A4,A3) Záložka (matná, jednobarevná, nelesklá - větších rozměrů, cca 8x20 cm) Psací techniky s měkkou stopou (nejlépe Centropeny 2507 nebo 0,7 nebo fixy 7790) Lampička s klipnou (např. LED světlo s klipem - MONCALVIO 96843 nebo Halogenové svítidlo s kuželovým stínítkem - D 641 - HS 006-20NKTO z Dioptry nebo IMMAX Clip - LED lampička stolní s úchytem 08932L), dále také lze uvažovat o stojánkové lampě např. JANSJÖ Stojací/čtecí lampa LED - z IKEY) Názorné pomůcky pro dotváření představ
Podpůrná opatření jiného druhu	
Personální zajištění	Asistent pedagoga po celou dobu výuky i v době pobytu ve školní družině,

úprav průběhu vzdělávání (asistent pedagoga, další pedagogický pracovník)	<p>systematická pomoc při zajišťování školní práce pod vedením pedagoga, zajištění doprovodu a bezpečnosti, příprava speciálních materiálů pro práci, rozvoj sociální a emoční oblasti.</p> <p>Asistent pedagoga (AP) by měl pomáhat během celého pobytu ve škole, tedy i v době, kdy je chlapec v družině a čeká na odchod domů. Jeho úkolem je provádět výchovně vzdělávací činnosti podle přesně stanovených postupů třídního učitele a dalších vyučujících. Náplní práce je systematické zajišťování adekvátní pomoci při školní zrakové detailní práci (orientace na stránce, v textu, při psaní a při práci v pracovních sešitech – pomáhá také při zapisování) a na větší vzdálenosti (předčítá a zprostředkovává potřebné informace, např. z tabule, zprostředkovává vše při nápodobě a při práci s názorem), dává důraz na odposlech. Dále pomáhá v oblastech, kde je potřebná pomoc při přípravě pomůcek na výuku (naklopení sklopné desky a posouvání pracovního materiálu proti zornému poli, při přípravě a manipulaci s kompenzačními pomůckami (kamerová lupa - kontroluje nabití kamerové lupy před výukou, případné používání příložní lupy). Pomáhá také při organizaci práce, úpravě, zvětšování a zestručňování pracovních listů, při orientaci v prostoru, při bezpečném pohybu. Dbá na bezpečnost a zajišťuje doprovod ve třídě a během přestávek, v prostorách školy i při akcích pořádaných mimo školu. Posiluje v rámci pravidel zrakové hygieny střídání aktivní zrakové práce s odpočinkem nebo dbá, na dodržování změn činností. Vhodným názorem, příkladem, kontaktem, vysvětlováním, ukázkou a pomocí posiluje samostatnost, správnou interakci, komunikaci. Dbá rovněž na zajištění vhodných světelných podmínek (přisvětlení lampičkou) a sleduje optimální vzdálenost.</p>
Další subjekty, které se podílejí na vzdělávání žáka	
Spolupráce se zákonnými zástupci žáka	Denně dle potřeby (asistentský sešit, Škola OnLine), v rámci třídních schůzek
Dohoda mezi žákem a vyučujícím	

Podrobný popis pro jednotlivé vyučovací předměty, ve kterých jsou uplatňována podpůrná opatření (Je-li potřeba specifikovat)	
Český jazyk	Při výuce zohledním aktuální zdravotní stav chlapce. Využiji časté střídání činností zatěžujících zrak s jinými formami práce. Využijeme sklopnou desku, zvětšené texty a upravené učební materiály, záložku i psací potřeby s vhodnou stopou. Dle potřeby zkoriguji množství zadané práce. Budeme používat názorné pomůcky k výuce tvrdých a měkkých slabik.
Matematika	Při výuce zohledním aktuální zdravotní stav chlapce. Využiji časté střídání činností zatěžujících zrak s jinými formami práce. Využijeme sklopnou desku, zvětšené texty a upravené učební materiály, záložku i psací potřeby s vhodnou stopou.
Prvouka	Upřednostním ústní zkoušení před písemným.
Výtvarná výchova	Formu výuky upravím dle potřeby, např. větší formát, využiji jinou výtvarnou techniku. Pracovat budeme s výraznějšími barvami a pastelkami.
Hudební výchova	Při práci s notovou osnovou využiji zvětšený formát.

Praktické činnosti	Formu výuky upravím dle potřeby, např. větší formát, využiji jinou výtvarnou techniku.
Tělesná výchova	Místo hodin TV provádíme nácvik prostorové orientace a věnujeme se smyslové výchově (pod metodickým vedením speciálního pedagoga SPC).
Asistent pedagoga	Chlapci pomohu s manipulací se sklopnou deskou a s organizací pracovního prostoru a orientací na stránce. Zvýšenou pozornost budu věnovat vhodné intenzitě světla při práci i relaxaci. Aktivní zrakovou práci budu střídat s poslechem nebo slovním projevem, aby nedocházelo k přetěžování zraku. Budu se věnovat úpravě formátu pracovních materiálů. Formu výuky VV a PČ upravím dle potřeby, místo TV se budeme věnovat nácviku prvků prostorové orientace, pěší turistice, apod. Budu usilovat o posílení vztahů se spolužáky. Povedu komunikační sešit.

Osoby zodpovědné za vzdělávání a odbornou péči o žáka		Jméno a příjmení	Podpis
Třídní učitel/ka			
Vyučující	Vyučovací předmět		
	Český jazyk		
	Prvouka		
	Matematika		
	Výtvarná výchova		
	Hudební výchova		
	Praktické činnosti		
	Asistent pedagoga		
Školní poradenský pracovník			
Zákonný zástupce žáka			
Žák			

Závěry vyhodnocení vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu	Jméno a příjmení pracovníka školského poradenského zařízení	Podpis

Individuální vzdělávací plán č. 3

Jméno a příjmení žáka			
Datum narození			
Bydliště			
Škola			
Ročník	druhý	Školní rok	2018/2019

ŠPZ, které vydalo doporučení pro IVP	Pedagogicko-psychologická poradna Středočeského kraje, pracoviště Kladno
Kontaktní pracovník ŠPZ	
Školská poradenská zařízení, poskytovatelé zdravotních služeb a jiné subjekty, které se podílejí na péči o žáka	

Rozhodnutí o povolení vzdělávání žáka podle IVP ze dne:	14.9.2018
Zdůvodnění:	ADHD sy. Susp. rozvíjející se specifická vývojová porucha učení - dysortografie. Horší čtenářské dovednosti, percepční obtíže, nízká pozornost a výkyvy v pracovním tempu. Psaní pomalejší, písmo horší kvality, čitelné. V písemném projevu záměny tvarově podobných písmen, občas vynechaná nebo připsaná diakritika nebo nedodržení hranice slov. Čtení pomalejší, s poklesem výkonu a nárůstem chybovosti již od 2. minuty. Porozumění čtenému textu částečné (základní text). Reprodukce přečteného základního textu s pomocí otázek. V souboru specifických zkoušek zatím nezvládá akustické značení slov, má obtíže ve sluchové analýze a syntéze, menší i ve zrakové a sluchové diferenciaci. V řeči lehčí artikulační neobratnost a nečistá výslovnost některých sykavek.

Priority vzdělávání a dalšího rozvoje žáka (cíle IVP):	Kompenzace specifických poruch učení a chování
---	--

Předměty, jejichž výuka je realizována podle IVP:	Český jazyk, předmět speciálně pedagogické péče
--	---

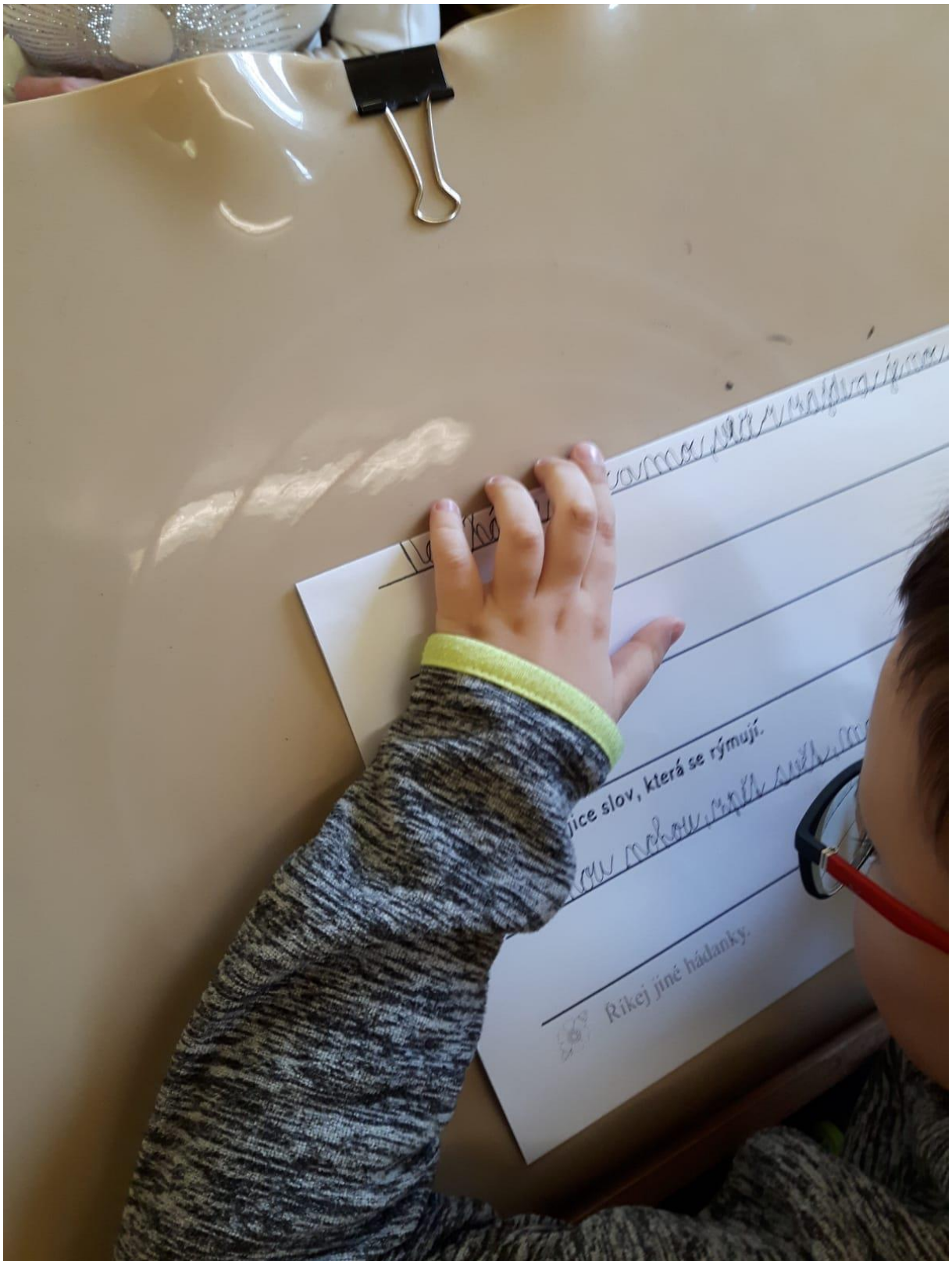
Podpůrná opatření (specifikace stupňů podpůrných opatření)	
Metody výuky (pedagogické postupy)	Metodika práce pro žáky s ADHD sy (převaha kladné motivace, jasné a jednoznačné pokyny, důsledné postupy zajišťující řádné provedení zadané práce, odměňování za vyřešení úkolu bez ohledu na čas, ověřování pozornosti očním kontaktem nebo kontrolními otázkami, časté poskytování okamžité zpětné vazby, dostatek času a prostoru pro relaxaci v době vyučování i o přestávkách apod.). Komplexní výukové metody - především individualizovaná výuka, dále frontální výuka, skupinová a kooperativní výuka, projektová výuka,

	<p>samostatná práce. Poskytování delší časové dotace na přečtení zadání, vypracování a kontrolu písemných prací ve všech předmětech. Ověřování pochopení zadání, popř. dopomoc prvního kroku. Zadávání úkolů po částech. K ověřování znalostí z naukových předmětů využívat především ústní zkoušení, popř. testovou formu s krátkými, jasnými, jednoznačnými pokyny. Zohledňování případné specifické chybovosti v písemných projevech ve všech předmětech. Využívání ústního dozkoušení k ověřování znalosti gramatických pravidel. Využívání cvičení na jeden gramatický jev, na jeden algoritmus, upozornění na změnu algoritmu. Vedení ke zpětné kontrole.</p>
Úpravy obsahu vzdělávání	Bez úprav
Úprava očekávaných výstupů vzdělávání	Bez úprav
Organizace výuky	<p>Preferování individuální práce s žákem. Dle možnosti posazení do předních lavic. Větší zatěžování na začátku hodiny. Střídání činností během hodiny. Umožnění pohybové aktivity a relaxace během hodiny, o přestávkách. Zapojování do různých kooperativních aktivit v rámci třídního kolektivu. V rámci reedukační péče se zaměřit na zkvalitňování techniky čtení, procvičování písemného projevu (fixace tvarů písmen, analyticko-syntetický proces), akustického značení slov, rozvíjení sluchové analýzy, syntézy a diferenciac, zrakové diferenciac.</p>
Způsob zadávání a plnění úkolů	Jasně a jednoznačně zadávání úkolů, ověřování pochopení okamžitou zpětnou vazbou, kontrola koncentrace pozornosti očním kontaktem.
Způsob ověřování vědomostí a dovedností	Znalosti ověřovat i ústně, dát možnost ústně opravit chyby vyskytující se v písemném projevu apod. Pozitivně oceňovat a chválit za snahu a dílčí úspěchy, motivovat k činnosti.
Hodnocení žáka	Dle klasifikačního řádu ZŠ s přihlédnutím ve všech předmětech ke specifické chybovosti, kvalitě a tempu čtení, kvalitě písma. Při průběžném hodnocení možné využívání alternativních forem hodnocení (např. slovní hodnocení...)
Pomůcky a učební materiály	Speciální učebnice a pomůcky pro výuku čtení
Podpůrná opatření jiného druhu	
Personální zajištění úprav průběhu vzdělávání (asistent pedagoga, další pedagogický pracovník)	Pedagog s rozšířenou kompetencí
Další subjekty, které se podílejí na vzdělávání žáka	Nejsou známy
Spolupráce se zákonnými zástupci žáka	Pravidelné konzultace, informace prostřednictvím aplikace Škola OnLine
Dohoda mezi žákem a vyučujícím	

Podrobný popis pro jednotlivé vyučovací předměty, ve kterých jsou uplatňována podpůrná opatření (Je-li potřeba specifikovat)	
Český jazyk	Ověřování pozornosti kontrolními otázkami a očním kontaktem, jasné a jednoznačné zadávání úkolů, ověření pochopení zadání, kladná motivace, oceňování dílčích úspěchů, okamžitá zpětná vazba, důsledné vedení k dokončení zadané práce, dostatečná časová dotace na přečtení, vypracování i kontrolu, zařazení cvičení na jeden gramatický jev, čtení se záložkou, před nácvikem psaní zařadit cvičení na uvolnění ruky. Budeme používat názorné pomůcky k výuce tvrdých a měkkých slabik.
Matematika	U slovních úloh poskytnout dostatek času na přečtení zadání, zohlednit horší kvalitu písma u odpovědí. Budeme používat názorné pomůcky při výuce násobilky.
Prvouka	Preferovat ústní zkoušení před písemným.
Předmět speciálně pedagogické péče	S žákem se zaměříme na zdokonalování čtenářských dovedností (čtení s okénkem, se záložkou, správné dýchání, orientace v řádku, sloupci, textu) a procvičování oslabených oblastí, zvláště sluchové percepce. Dále je třeba procvičovat písemný projev, zaměřit se na fixaci tvarů písmen, správné návyky při psaní, uvolňovací a relaxační techniky.

Osoby zodpovědné za vzdělávání a odbornou péči o žáka		Jméno a příjmení	Podpis
Třídní učitel/ka			
Vyučující	Vyučovací předmět		
	Český jazyk		
	Matematika		
	Prvouka		
	Předmět speciálně pedagogické péče		
Školní poradenský pracovník			
Zákonný zástupce žáka			
Žák			

Závěry vyhodnocení vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu	Jméno a příjmení pracovníka školského poradenského zařízení	Podpis

16.4 Fotografie vzorku A při psaní

Ukážte se. moc a moc, všem majitel je noc.

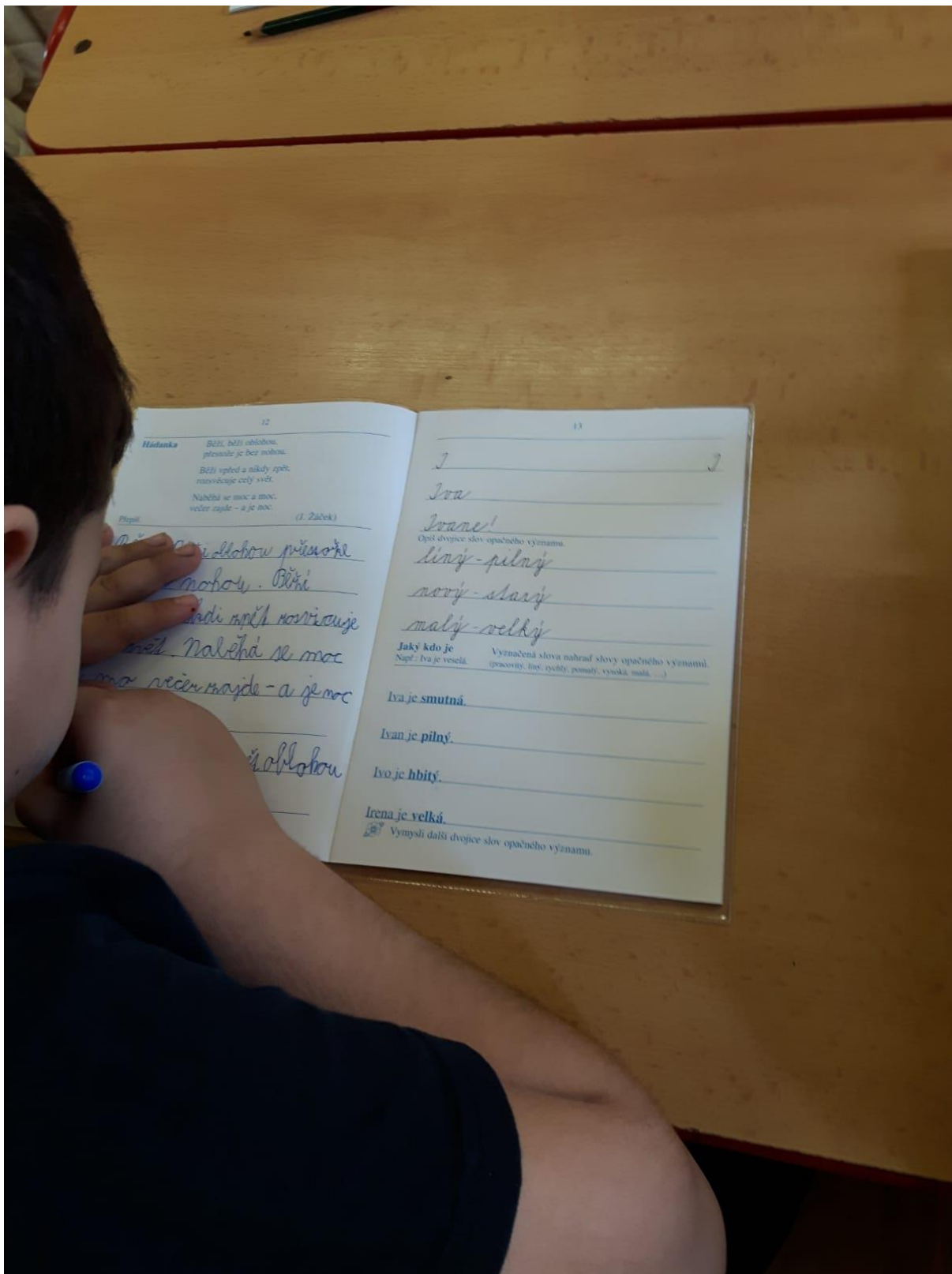
Vypiš dvojice slov, která se rýmují.

oblahou nohou, zpět svět, moc a noc

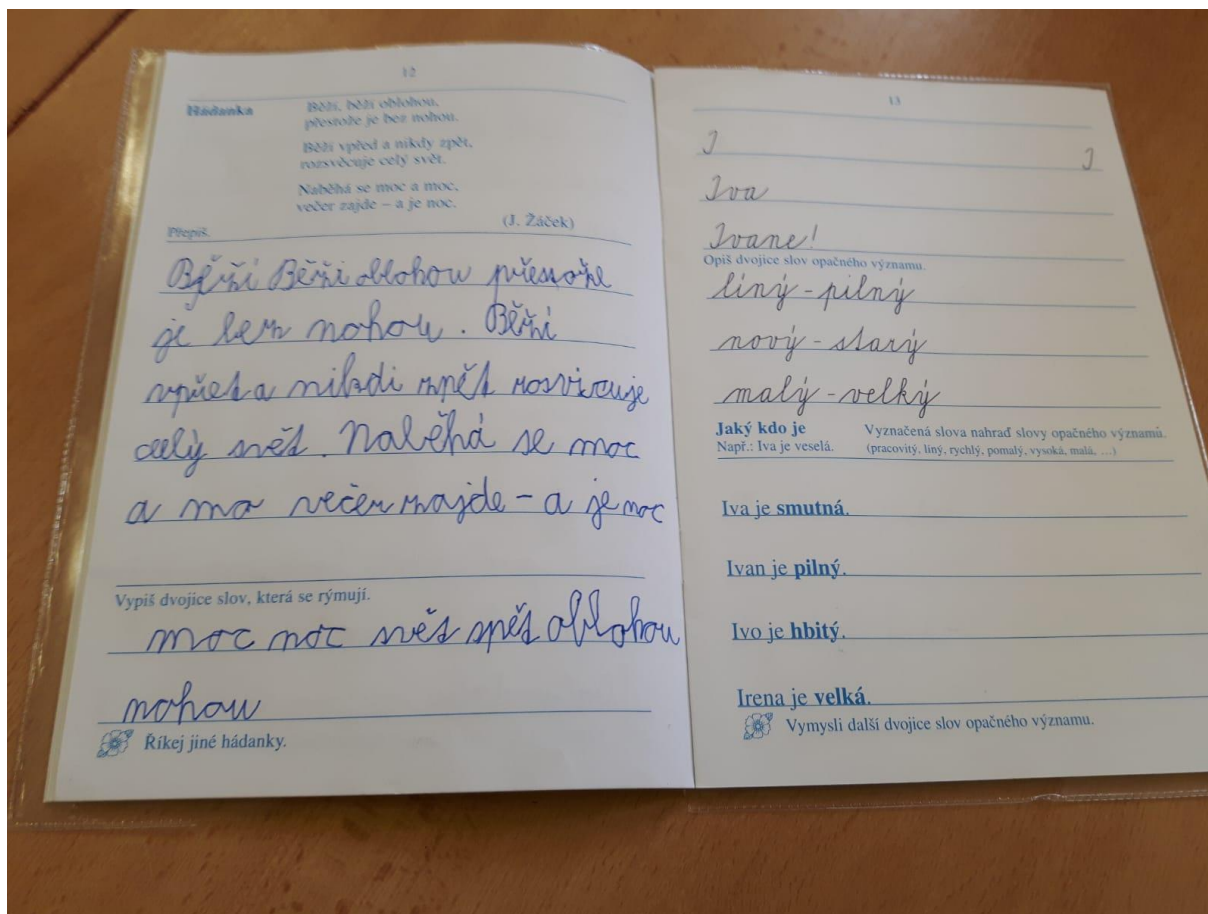

Říkej jiné hádanky.

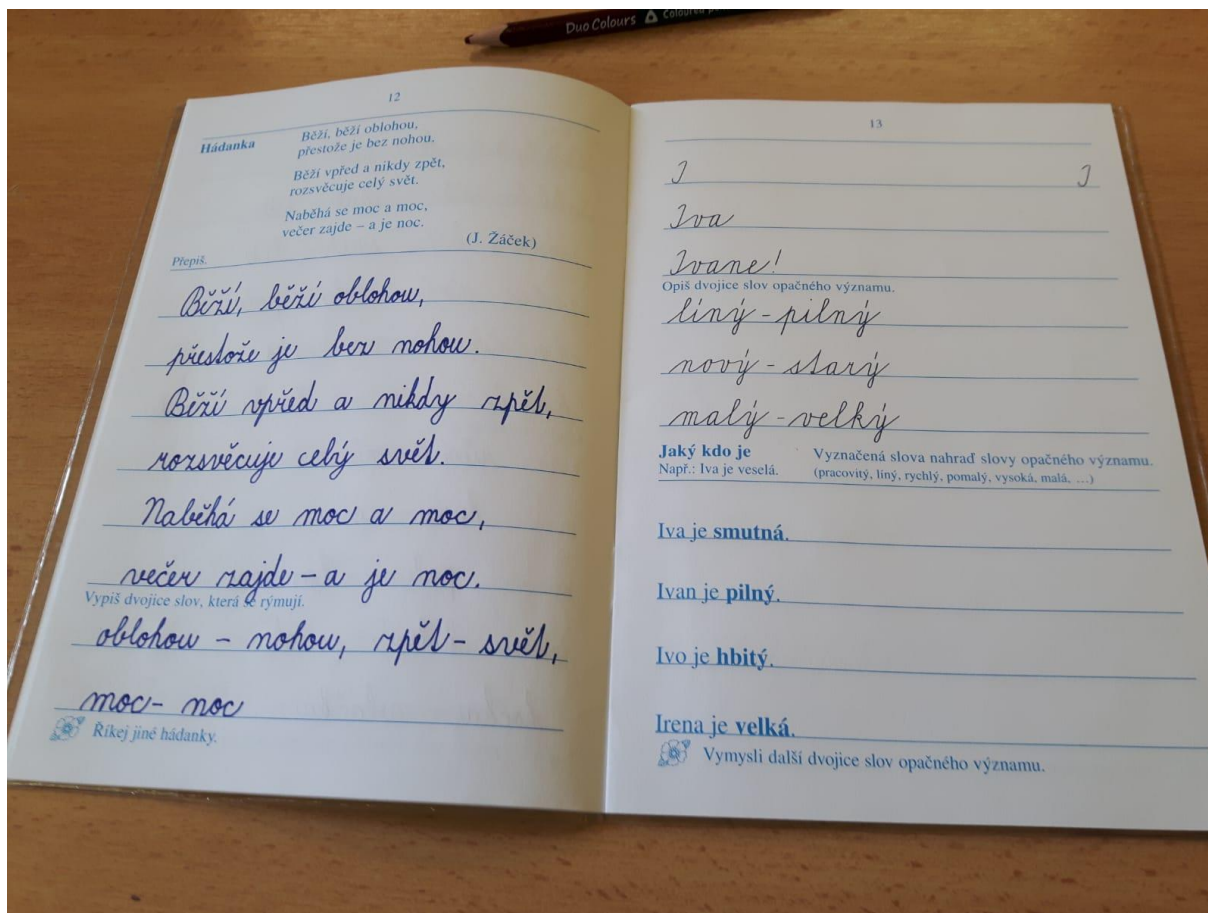
16.5 Fotografie přepisu vzorku A

16.6 Fotografie vzorku B při psaní

16.7 Fotografie přepisu vzorku B

16.9 Fotografie přepisu vzorku C

Použité zdroje

- 1) BASLEROVÁ, Pavlína, Kristýna BALUNOVÁ, Iveta BUČKOVÁ, Eva ČADOVÁ a Hana ČERVENÁKOVÁ. *Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb Část II. (diagnostické domény pro žáky se zrakovým postižením)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. ISBN 978-802-1046-788.
- 2) FINKOVÁ, Dita, Veronika RŮŽIČKOVÁ a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.
- 3) GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. 4., rozš. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008. ISBN 978-80-223-2391-8.
- 4) HÁJKOVÁ, Vanda a Iva, STRNADOVÁ (2010). *Inkluzivní vzdělávání: Teorie a praxe*. Praha: Grada. ISBN 9788024730707.
- 5) JANKOVÁ, Jana. *Katalog podpůrných opatření*. 2015. Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4649-3.
- 6) KEBLOVÁ, Alena. *Integrované vzdělávání dětí se zrakovým postižením*. 1998. Praha: Septima. ISBN 80-7216-051-6.
- 7) KVĚTOŇOVÁ, Lea. (2007). *Oftalmopedie*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-159-1.
- 8) LUDVÍKOVÁ, Libuše. *Kombinované vady*. Studio Nakladatelství Olomouc: Olomouc, 2005. ISBN 80-244-1154-7.
- 9) MARTÍNEK, Daniel. *Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících ve vztahu k zákoníku práce*. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2016. ISBN 978-80-7314-358-9.
- 10) MICHALÍK, Jan, Pavlína BASLEROVÁ, Lenka, FELCMANOVÁ a kol. (2015). *Katalog podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zdravotního nebo sociálního znevýhodnění*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4654-7.
- 11) MIOVSKÝ, Michal a Aleš, SURYNEK (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu- Metodologie a výzkum*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.
- 12) OLÁH, Zoltán. *Očné lékařství*. Martin. Martin: Vydavatelstvo Osveta, 1998. ISBN 80-88824-74-5.
- 13) ŘEHŮŘEK, Jaroslav. *Možnosti reedukace zraku při kombinovaném postižení*. Brno. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-75-3.
- 14) ŠVAŘÍČEK, Roman, Klára, ŠEĐOVÁ a kol. (2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.
- 15) VÍTKOVÁ, Marie. *Integrativní speciální pedagogika*. 1998. Brno: Paido. ISBN 80-85931-51-6.
- 16) VOKÁČ, Petr. *Školský zákon: zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*. 5. přepracované vydání. Třinec: RESK, spol. s r.o., 2015. ISBN 978-80-87675-03-8.
- 17) www.okamzik.cz/main/okamzik/Publikace/nevidomi_mezi_nami.html: *Nevidomí mezi námi* [online]. [cit. 2019-03-20].